

**UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA FILOZOFICKÁ**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2011

Alena Broučková

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Psychologické aspekty internetové komunikace u žáků 2. stupně ZŠ

Alena Broučková

Bakalářská práce

2011

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Alena BROUČKOVÁ**
Osobní číslo: **H08543**
Studijní program: **B6107 Humanitní studia**
Studijní obor: **Humanitní studia**
Název tématu: **Psychologické aspekty internetové komunikace u žáků 2. stupně ZŠ**
Zadávací katedra: **Katedra věd o výchově**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

1 Úvod 2 Teoretická část 2.1 Co je to internet 2.2 Statistické údaje 2.3 Nejpoužívanější komunikační servery 2.4 Mezilidská komunikace 2.5 Internetová komunikace 2.6 Výhody internetové komunikace 2.7 Nevýhody internetové komunikace 2.8 Rizika internetové komunikace 3 Praktická část 3.1 Postoje žáků 2. stupně ZŠ k internetové komunikaci 4 Interpretace výsledků 5 Závěr

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

**Psychologie komunikace - Zbyněk Vybíral (Praha: Portál, 2005) Základy
mezilidské komunikace - J. A. DeVito (Praha: Grada, 2001) Tváří v tvář
obrazovce - Bohuslav Blažek (Praha: Sociologické nakladatelství, 1995)
Rande po internetu - Leslie Orenová (Praha: Ikar, 2008) Jak na ICQ
v rekordním čase - Pavel Vampola (Praha: Grada, 2005) Psychologické
aspekty komunikace na internetu - Lukáš Faltýnek (Diplomová práce,
Univerzita Hradec Králové, 2002)**

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Jana Křišťálová
Katedra věd o výchově

Datum zadání bakalářské práce: **30. dubna 2010**

Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2011**

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.

děkan

L.S.

PhDr. Mgr. Ilona Moravcová, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2010

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Hejtmánkovicích dne 27. 3. 2011

Alena Broučková

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji tímto především vedoucí této práce, paní PhDr. Janě Křišťálové, za její cenné rady a připomínky, vstřícný přístup a čas věnovaný konzultacím. Dále pak děkuji panu Ing. Jaroslavu Myslivcovi, Ph.D. za konzultaci věnovanou statistickému ověření hypotéz v této práci a poděkování patří také paní Mgr. Denise Mádlové za její cenné rady a především za pomoc při distribuci dotazníků mezi žáky.

ANOTACE

Práce se věnuje psychologickým aspektům komunikace v prostředí internetu, a to se zaměřením na žáky 2. stupně základní školy jakožto specifickou a nejvíce ohroženou skupinu uživatelů internetové komunikace. Práce zkoumá postoje žáků k internetové komunikaci s důrazem na jejich povědomí o bezpečném chování a prevenci rizik v prostředí internetu.

KLÍČOVÁ SLOVA

komunikace, internet, dospívající, rizika internetové komunikace, prevence

TITLE

Psychological Aspects of the Internet Communication in the Pupils of the Second Degree of Primary Schools

ANNOTATION

This thesis deals with the psychological aspects of communication in the Internet environment. It focuses on the pupils of upper primary schools as the specific and the most vulnerable group of the Internet communication users. The thesis examines the attitudes of pupils to the Internet communication with the emphasis on their awareness of safe behaviour and the prevention of risks in the Internet environment.

KEYWORDS

communication, Internet, teenagers, risks of the Internet communication, prevention

OBSAH

1 ÚVOD.....	9
2 TEORETICKÁ ČÁST	10
2.1 Co je to internet.....	10
2.1.1 Vztah mezi internetem a kyberprostorem	10
2.1.2 Historie internetu	10
2.1.3 Zavedení internetu na našem území.....	11
2.2 Statistické údaje	11
2.2.1 Internet ve světě	11
2.2.2 Internet v ČR a EU.....	12
2.2.3 Facebook v ČR.....	12
2.3 Nejpoužívanější komunikační servery.....	13
2.3.1 E-mail.....	13
2.3.2 Chat.....	14
2.3.3 ICQ.....	15
2.3.4 Skype	15
2.3.5 Facebook.....	16
2.4 Mezilidská komunikace	16
2.4.1 Psychosociální vývoj a komunikace dospívajících.....	17
2.4.2 Specifika mezilidské komunikace	18
2.4.2.1 Komunikace prostřednictvím smyslů	18
2.4.2.2 Komunikace na krátkou vzdálenost.....	18
2.4.2.3 Absence anonymity.....	18
2.4.3 Druhy mezilidské komunikace	19
2.4.3.1 Verbální komunikace	19
2.4.3.2 Neverbální komunikace	20
2.5 Internetová komunikace.....	22
2.5.2 Specifika internetové komunikace.....	22
2.5.2.1 Experimentování s virtuální identitou.....	22
2.5.2.2 Jazyková stránka	23
2.5.2.3 Rychlost internetové komunikace.....	23
2.5.2.4 Komunikace na dálku	23
2.5.2.5 Multiplicita komunikace	24
2.5.2.6 Problematika smyslového vnímání.....	24
2.5.2 Druhy internetové komunikace.....	25
2.5.2.1 Komunikace verbální	25
2.5.2.2 Komunikace neverbální	25

2.6 Výhody internetové komunikace	26
2.6.1 Anonymita	26
2.6.2 Internet jako prostředí bez zábran.....	26
2.6.3 Internet jako prostředí odreagování a zábavy	27
2.7 Nevýhody internetové komunikace	28
2.7.1 Internet jako prostředí lži a přetvářky.....	28
2.7.2 Agrese na internetu	29
2.7.3 Povrchnost komunikace	29
2.8 Rizika internetové komunikace	30
2.8.1 Nebezpečí spojená s komunikací na internetu.....	30
2.8.1.1 Závislost na internetu.....	30
2.8.1.2 Kyberšikana	31
2.8.1.3 Kybergrooming	32
2.8.1.4 Sexting	32
2.8.2 Prevence nebezpečí internetové komunikace	33
3 PRAKTICKÁ ČÁST	35
3.1 Vymezení výzkumného problému	35
3.2 Cíle práce	35
3.3 Výzkumné metody	36
3.4 Konstrukce dotazníku	36
3.5 Předvýzkum	36
3.6 Sběr a zpracování dat.....	36
3.7 Výsledky výzkumu	37
3.8 Verifikace hypotéz.....	53
3.8.1 H1: Chlapci tráví na internetu více než pět hodin denně spíše než dívky	53
3.8.2 H2: Dívky jsou ze strany svých rodičů kontrolovány na internetu více než chlapci.....	54
3.8.3 H3: Dívky znají a dodržují pravidla bezpečného užívání internetu více než chlapci.....	55
3.8.4 H4: Žáci 8. a 9. tříd znají a dodržují pravidla bezpečného užívání internetu spíše než žáci 6. a 7. tříd	57
4 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ	58
5 ZÁVĚR	60
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	62
PŘÍLOHY	65
SEZNAM TABULEK	70
SEZNAM GRAFŮ	70

1 ÚVOD

Tato bakalářská práce se zabývá problematikou komunikace v prostředí internetu a jejími psychologickými aspekty, a to se zaměřením na žáky 2. stupně ZŠ. Toto téma jsem si zvolila z několika důvodů. Jedním z nich je fakt, že s příchodem nových technologií, v tomto případě internetu, dochází také k určitým a dosti výrazným společenským změnám, k nimž patří i přenos běžné mezilidské komunikace do virtuálního prostředí.

Je nepochybné, že internet nám přináší zcela nové možnosti, jak můžeme komunikovat s ostatními, získávat nové informace, vzdělávat se, bavit se či trávit volný čas. Přes všechny výhody je však virtuální prostředí spojeno i s jistými nevýhodami a riziky, o kterých bychom jako uživatelé jistě měli mít alespoň minimální přehled a měli bychom být obeznámeni s možnou prevencí těchto nebezpečí. Proto se snažím v této práci nastínit jak výhody, tak i negativa a některá rizika a možnosti jejich předcházení ve virtuálním světě.

Specifickou skupinou uživatelů internetu jsou děti a dospívající lidé, kteří jsou však také zároveň skupinou nejohroženější případnými riziky, neboť nemají dostatek životních zkušeností, bývají důvěřiví a především v období dospívání pak potřebují uspokojit své specifické potřeby, což jim internet ve značné míře umožňuje. Proto se má práce zaměřuje právě na tuto skupinu. V rámci kvantitativního výzkumu, který je součástí této práce, jsem zjišťovala postoje dospívajících, tedy žáků 2. stupně ZŠ, k internetové komunikaci s důrazem kladeným právě na jejich bezpečné chování v prostředí internetu.

V prvních kapitolách práce seznamuji obecně s internetem a jeho historií, dále uvádím zajímavé statistické údaje týkající se virtuální komunikace a zaměřuji se také na často využívané internetové aplikace sloužící právě ke komunikaci. Větší pozornost pak věnuji mezilidské a internetové komunikaci, kde se snažím poukázat zejména na jejich vzájemné rozdíly. Dále se zaměřuji na již zmíněné výhody, nevýhody a především pak rizika internetové komunikace a na nastín jejich možné prevence. V rámci dotazníkového šetření a následného statistického ověření mnou stanovených hypotéz se snažím rovněž poukázat na současné trendy u žáků 2. stupně ZŠ v rámci jejich pohybu a komunikace ve virtuálním prostředí.

2 TEORETICKÁ ČÁST

2.1 Co je to internet

V této kapitole připomenu, co je to vlastně internet a jaký je vztah mezi ním a kyberprostorem, a dále shrnu historický vývoj internetu ve světě i na našem území.

2.1.1 Vztah mezi internetem a kyberprostorem¹

*„Komunikací v kyberprostoru (angl. cyberspace), do něhož spadá i internet, myslíme komunikaci odehrávající se mimo náš reálný svět, komunikaci uvnitř něčeho fyzicky nehmataelného, kam je naše fyzická bytost transformována a kde se až poté komunikace odehrává“.*² Internetem myslíme fyzickou počítačovou síť, přenosové médium, zatímco pojmem kyberprostor označujeme místo, které se virtuálně uvnitř této sítě nachází.

Internet však není jediným místem, kde se s kyberprostorem setkáváme. Kyberprostor je přítomný také např. v lokálních počítačových sítích bez připojení k internetu, v telefonních sítích či sítích mobilních operátorů. Z toho plyne, že internet není s kyberprostorem totožný, ale je pouze jedním z prostředí, která existenci kyberprostoru umožňují.

2.1.2 Historie internetu³

Předchůdcem dnešního internetu byl tzv. ARPANET realizovaný v roce 1969 ministerstvem obrany Spojených států amerických v programu DARPA (Defense Advanced Research Program Agency).

Tato síť byla navržena tak, aby decentralizovaně propojovala na dlouhé vzdálenosti různé typy počítačů, mezi nimiž by bylo možné přenášet data. První vzdálený přenos dat mezi počítači proběhl mezi Kalifornskou Univerzitou a Výzkumným ústavem ve Stanfordu.

ARPANET byl poprvé veřejně prezentován v říjnu roku 1972. Kromě přenosu dat umožňoval uživatelům také například komunikaci pomocí emailu. V roce 1983 se

¹ FALTÝNEK, L. *Psychologické aspekty komunikace na internetu*. Diplomová práce. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, 2002. Fakulta informatiky a managementu. Katedra ekonomie a managementu. Vedoucí práce: PhDr. Zbyněk Vybíral, Ph.D.

² Tamtéž, s. 10

³ c.d.

ARPANET rozdělil na dvě části - ARPANET (k výzkumným účelům) a MILNET (pro vojenské užití). Postupně byly k ARPANETu připojovány lokální sítě různých vládních, školních a komerčních sítí. S příchodem satelitní komunikace se pak připojily také lokální sítě dalších zemí a ARPANET začínal být známý pod názvem Internet.

2.1.3 Zavedení internetu na našem území

Z průkopníka internetu u nás je označován ředitel sdružení CESNET Jan Gruntorád, který byl v 90. letech vedoucím oddělení počítačových sítí Výpočetního centra ČVUT v Praze. Jeho kolektiv měl úzké kontakty s pracovníky univerzity v Linci, kam v roce 1991 vedl datový okruh pro provoz počítačové sítě EARN. Následně se také uskutečnil pokus propojit Prahu s Lincem. Propojení bylo však nekvalitní a velmi drahé. Nákup kvalitních modemů umožňujících vyšší přenosovou rychlost dat byl realizován až díky přispění americké nadace George Mellon Foundation. Československo bylo k internetu slavnostně připojeno 13. února 1992.⁴

Nejdříve byl internet dostupný pouze na ČVUT v Praze, připojení se však dožadovaly i ostatní vysoké školy, a tak v prosinci 1991 schválilo ministerstvo školství projekt předložený akademickou obcí a v červnu 1992 uvolnilo celkem 20 miliónů korun na vybudování páteří sítě spojující univerzitní města. V listopadu 1992 byly pevnou linkou propojeny Praha a Brno, hlavní uzly sítě CESNET.⁵

2.2 Statistické údaje

2.2.1 Internet ve světě⁶

- Počet uživatelů internetu se za posledních pět let zdvojnásobil.
- Podle Mezinárodní telekomunikační unie (ITU) překročil počet uživatelů internetu v roce 2010 hranici dvou miliard. Největší koncentrace internetových uživatelů je v Evropě, dále následují Amerika, státy bývalého Sovětského svazu a arabské národy.⁷

⁴ FALTÝNEK, L. *Psychologické aspekty komunikace na internetu*. Diplomová práce. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, 2002. Fakulta informatiky a managementu. Katedra ekonomie a managementu. Vedoucí práce: PhDr. Zbyněk Vybíral, Ph.D.

⁵ *Historie internetu* [online]. Poslední revize: 20. 11. 2010. Dostupné z: <http://www.adpnet.cz/inethistory.html>

⁶ ŠVEC, P. *Počet uživatelů internetu letos překročí 2 miliardy* [online]. 20. 10. 2010. Poslední revize dne: 18. 1. 2011. Dostupné z: <http://www.itbiz.cz/pocet-uzivatelu-internet-2-miliardy>

⁷ POŠVIC, K. *Počet uživatelů internetu v roce 2010 překročil 2 miliardy* [online]. 1. 2. 2011. Poslední revize: 27. 3. 2011. Dostupné z: <http://www.root.cz/zpravicky/pocet-uzivatelu-internetu-v-roce-2010-prekrocil-2-miliardy/>

- V Evropě je online zhruba 65 % populace, v severní a jižní Americe okolo 55 %, v Asii a Tichomoří je na internetu aktivních zhruba 21,9 % obyvatel a v Africe je to pouhých 9,6 % obyvatelstva.

2.2.2 Internet v ČR a EU⁸

- Mezi lety 2005 a 2009 se v České republice téměř zdvojnásobil počet uživatelů internetu ve věku 16 - 74 let (z 32 % na 60 %).
- Počet lidí, kteří internet používají ke komunikaci, se z 27 % v roce 2005 do roku 2009 zvýšil na 55 %.
- Používání internetu je nejvíce rozšířeno ve státech severní Evropy, nejméně uživatelů je mezi obyvateli států jižní a jihovýchodní Evropy (Příloha 1).
- Internet ke komunikaci používají častěji mladí než staří, častěji muži než ženy a studenti více než zaměstnaní či nezaměstnaní lidé (Příloha 2).
- Nejoblíbenější formou komunikace byla v posledních pěti letech elektronická pošta. V roce 2005 tímto způsobem komunikovalo 84 % uživatelů internetu v ČR, v roce 2009 to bylo 91 %.
- V roce 2005 internetovou telefonii u nás využívalo jen 17 % uživatelů, zatímco v roce 2009 už 43 % uživatelů internetu v ČR (celoevropský průměr činí 26 %).
- Ostatní formy komunikace (chatování, sociální sítě, psaní do diskusních fór či blogu) se v ČR mezi lety 2005 - 2009 ve srovnání s celoevropským průměrem využívaly méně (Příloha 3).
- Uživatelé ve věku 16 - 24 let využívají kromě elektronické pošty i ostatní způsoby komunikace, zatímco naprostá většina lidí ve věku 65 - 74 let komunikuje na internetu pouze prostřednictvím emailů (Příloha 4).

2.2.3 Facebook v ČR⁹

- V červenci 2010 bylo v České republice zaregistrováno kolem 2,7 milionu uživatelů Facebooku (v lednu 2010 asi o 700 tis. méně), z toho 51 % tvoří ženy a 49 % muži (Příloha 5).

⁸ *Internet a komunikace* [online]. 12. 8. 2010. Poslední revize: 18. 1. 2011. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/internet_a_komunikace

⁹ *Uživatelé facebooku v České republice* [online]. 19. 8. 2010. Poslední revize: 18. 1. 2011. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/1_uzivatele_facebooku_v_ceske_republice

- V červenci 2010 měl profil na Facebooku založen přibližně každý čtvrtý obyvatel České republiky (26 %), v lednu to bylo jen 19 % obyvatel. Vztaženo na internetovou populaci v ČR vychází tento podíl téměř na 50 %.
- Nejvíce profilů (téměř 1,6 mil.) založili lidé ve věku 18 - 34 let, lidé ve věku 0 - 17 kolem 570 tis. profilů (většinou uživatelé ve věku 13 - 17 let). Necelých 500 tis. profilů založili uživatelé ve věku 35 - 54 let a absolutně nejméně profilů, zhruba 80 tisíc, se objevuje ve věkové skupině 55 a více let (Příloha 6).

2.3 Nejpoužívanější komunikační servery

V této kapitole se zaměřím na často používané komunikační servery. Mým záměrem je, spíše než podat kompletní výčet těch opravdu nejpoužívanějších komunikačních aplikací, seznámit zde s hlavními zástupci určitých kategorií, s nimiž se během komunikace v prostředí internetu můžeme setkat.

2.3.1 E-mail

Jako první v této kapitole zmiňuji e-mail, který je zástupcem způsobů asynchronní komunikace.

První e-mail byl odeslán v roce 1971 počítačovým technikem Rayem Tomlinsonem, který pracoval pro společnost Bolt Beranek and Newman (BBN). Tu najalo v roce 1968 ministerstvo obrany Spojených Států za účelem vytvoření ARPANETu. První komerční e-mailové spojení se datuje do roku 1989, v roce 1993 pak začaly AmericaOnLine a Delphi připojovat své emailové systémy na Internet, a položily tak základy k masivnímu rozšíření e-mailu mezi běžné uživatele.¹⁰ Pomocí e-mailů je možné posílat texty, fotky, zvuky, videa apod. Limitem může být maximální velikost odeslané přílohy a velikost schránky. Ta je však již ve většině případů neomezená.¹¹

E-mail je spíše formálním prostředkem internetové komunikace. Práce s ním je velmi jednoduchá, a proto jej mohou využívat zástupci všech věkových kategorií. Elektronickou poštu můžeme přirovnat k té klasické s tím rozdílem, že posílání zpráv přes internet je samozřejmě rychlejší a méně nákladné.

¹⁰ *Co je to e-mail* [online]. 25. 9. 2007. Poslední revize: 18. 1. 2011. Dostupné z: <http://www.abowe.brbla.net/1-kapitola-uzivatelske-minimum/e-mail/co-je-to-e-mail.php>

¹¹ *E-mail* [online]. Poslední revize: 18. 1. 2011. Dostupné z: <http://help.webdomena.cz/pojmy-a-definice/co-je-to/e-mail>

2.3.2 Chat

Jako dalšího zástupce uvádím chat. Jedná se o způsob synchronní komunikace rozšířený především mezi mladšími uživateli internetu.

Zkratka IRC (Internet Relay Chat) znamená internetem přenášený rozhovor, „pokec“ nebo „žvanění“. Chat umožňuje komunikaci mezi větším počtem lidí v reálném čase, nezávisle na místě. Jedná se o komunikaci prostřednictvím psaného textu případně doplněného emotikonami neboli „smajlíky“.¹²

Existují jak chaty tematické, tak ty, kde je možné založit si svou vlastní "místnost", diskusní fórum na vlastní téma. Každý účastník chatu se musí nejdříve zaregistrovat, na chatu pak vystupuje pod přezdívkou, tzv. „nickem“, kterou si zvolí. Další osobní údaje se většinou nevyžadují. Některé chaty poskytují také registraci licencovanou, kde je s velkou pravděpodobností možné věřit pravosti údajů o identitě uživatelů.¹³ Kromě klasického chatu existuje také chat grafický, kde se nekomunikuje pouze textem dokresleným emotikonami, ale v graficky ztvárněných prostředích za pomoci tzv. „avatarů“, neboli ztělesnění. Ztělesnění uživatelů i prostředí, v němž komunikace probíhá, mohou nabývat jakýchkoliv podob a v průběhu komunikace se měnit. Grafické ztvárnění prostředí a komunikujících osob má oproti klasickému chatování výhodu pohybu jednotlivých ztělesnění v prostoru.¹⁴ „Když spolu například jednotliví uživatelé komunikují, posunou své ztělesnění co nejbližší sobě, takže každému komunikujícímu je hned jasné, kdo ke komu patří. V grafických chatech se dají taktéž díky značné proměnlivosti ztělesnění velmi dobře vyjadřovat emoce a komunikaci obohatit o neverbální prvky.“¹⁵

Výhodou chatu je především rychlost a pestrost komunikace. Dospívajícím pak dává chatování možnost vyjadřovat se k různým tématům, seznámit se s novými lidmi, prožívat pocit sounáležitosti, experimentovat se svou identitou, a utvářet tak vlastní osobnost.

¹² KOMZÁK, J. *Sociální vztahy na chatu* [online]. 14. 5. 1999. Poslední revize: 18. 1. 2011. Dostupné z: http://komzak.webz.cz/old/skola/o_chatu.html

¹³ Tamtéž

¹⁴ FALTÝNEK, L. *Psychologické aspekty komunikace na internetu*. Diplomová práce. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, 2002. Fakulta informatiky a managementu. Katedra ekonomie a managementu. Vedoucí práce: PhDr. Zbyněk vybíral, Ph.D.

¹⁵ Tamtéž, s. 40

2.3.3 ICQ

Zkratka ICQ je fonetickým přepisem anglického *I seek you* (česky „hledám tě“). Tento software vytvořila izraelská firma Mirabilis v roce 1996, současným vlastníkem je firma AOL (AmericaOnLine), která v roce 1998 Mirabilis odkoupila.¹⁶

ICQ je bezplatný program využívající prostředí internetu k audiovizuální komunikaci v reálném čase. Využívá ho přes 150 milionů uživatelů v 250 státech. Základem práce v systému ICQ je číslo UIN (Universal Internet Number), které vám systém přidělí při instalaci a registraci programu. Svým uživatelům umožňuje zasílat zprávy, soubory, pohlednice, internetové odkazy, provozovat chat, telefonovat na pevné a mobilní linky po celém světě, hrát hry, společně surfovat sítí apod.¹⁷ Díky propojenosti s centrálním serverem může uživatel sledovat, kdo z jeho přátel v „Contact listu“ je právě on-line. Příjemce může zprávu okamžitě vidět a ihned odpovědět a v případě, že není příjemce momentálně dostupný, odeslaná zpráva se uloží a je mu doručena ihned po přihlášení. Konverzace probíhá formou jednoduchého chatu v samostatném okně a u každého kontaktu se ukládá kompletní historie rozhovorů. Nevýhodou je, že komunikace není šifrována.¹⁸

2.3.4 Skype

Skype je zdarma poskytovaný počítačový program sloužící ke komunikaci prostřednictvím internetu. Zakladateli jsou Niklas Zennström a Janus Friis.¹⁹

Skype je jedním z nejpoužívanějších programů pro textovou, hlasovou i video komunikaci. Svým uživatelům nabízí nejen posílání textových zpráv podobně jako jiné programy. Na rozdíl od nich umožňuje také verbální komunikaci v reálném čase, a to ve formě telefonních hovorů přes počítač. Je však nutné mít mikrofon. Pokud uživatel vlastní i webovou kameru, je možné využít také videozáznam. Komunikace se pak velmi podobá reálnému rozhovoru. Kromě toho podporuje Skype např. i posílání souborů, jejich přenos je však dost pomalý, a proto je lepší posílat je jiným způsobem. Dále je možné posílat vizitky, dívat se na historii chatování, začínat rozhovor s více

¹⁶ ČERNÁK, P. *Co je to ICQ a jak ICQ pracuje* [online]. 14. 10. 2000. Poslední revize: 18. 1. 2011. Dostupné z: <http://www.path.cz/icq/clanek1.asp?id=4>

¹⁷ *Co je ICQ? Jak používat ICQ? Kde stáhnout?* [online] Poslední revize: 18. 1. 2011. Dostupné z: <http://1x.cz/recenze/icq.html>

¹⁸ Tamtéž

¹⁹ *Historie Skype* [online] poslední revize: 18. 1. 2011. Dostupné z: <http://www.skype-ke-stazeni-zdarma.info/historie-skype.php>

lidmi najednou (tzv. „konference“), upravovat si svůj profil, spravovat seznam svých přátel (můžete je blokovat nebo smazat) atd.²⁰

2.3.5 Facebook

Facebook je v současné době největší a nepoužívanější sociální síť na světě. Má okolo 500 miliónů aktivních uživatelů, jen v České republice jsou zaregistrovány 3 milióny lidí.²¹

Facebook byl založen 2. 4. 2004 bývalým studentem harvardské univerzity Markem Zuckerbergem. Původně měl sloužit pouze pro potřeby studentů této univerzity, postupně ho však začaly využívat i další univerzity a instituce a od 11. 8. 2006 se může na této síti zaregistrovat každá osoba starší 13 let.²² Název serveru vznikl z papírových letáků zvaných *facebooks*, které se rozdávají studentům prvních ročníků na amerických univerzitách a slouží k bližšímu seznámení studentů mezi sebou.

System zprostředkovává komunikaci mezi uživateli pomocí zpráv, diskusních fór nebo diskusemi na uživatelských profilech. Umožňuje velmi snadné sdílení informací, fotografií či různých odkazů na zajímavé weby a články na internetu a také např. výsledky uživatelů v různých hrách a aplikacích, které Facebook nabízí.²³

Každý uživatel by si však měl důkladně promyslet, co všechno o sobě chce prozradit ostatním lidem. Facebook sice nabízí celkem komplikovaný systém zabezpečení informací, avšak i přesto je možné bez větších problémů dohledat i ty nejosobnější údaje.²⁴

2.4 Mezilidská komunikace

V této kapitole se budeme věnovat jednotlivým druhům mezilidské komunikace, jejím specifickým vlastnostem a kratší pozornost zaměříme také na komunikaci a vývoj dospívajících jedinců, jimiž se tato práce zabývá.

²⁰ Skype. *Komunikace přes internet* [online]. c2008. Poslední revize: 18. 1. 2011. Dostupné z: <http://skype.posvic.cz/co-to-je-skype/>

²¹ *Co je to facebook a jak ho používat?* [online]. 4. 6. 2010. Poslední revize: 18. 1. 2011. Dostupné z: <http://online-poradna.eu/co-je-to-facebook-a-jak-ho-pouzivat/>

²² Pozn.: Při registraci na Facebook musí uživatel vyplnit své datum narození, neexistuje však žádný systém, který by ověřoval pravdivost tohoto údaje.

²³ ŠMATOLÁN, P. *Historie Facebooku* [online]. Poslední revize: 18. 1. 2011. Dostupné z: <http://www.radirna.cz/internet/historie-facebooku.html>

²⁴ *Co je to facebook a jak ho používat?* [online]. 4. 6. 2010. Poslední revize: 18. 1. 2011. Dostupné z: <http://online-poradna.eu/co-je-to-facebook-a-jak-ho-pouzivat/>

2.4.1 Psychosociální vývoj a komunikace dospívajících²⁵

Období dospívání je přechodem od dětství k dospělosti, a je tedy obdobím velmi specifickým jak pro samotné dospívající, tak pro jejich okolí. Tato práce je zaměřena na jedince procházející první fází dospívání, pubertou. Jedná se o děti ve věku přibližně mezi 11. a 15. rokem, které většinou již navštěvují 2. stupeň základní školy.

V období dospívání dochází k patrným fyziologickým proměnám, jež jsou však vždy ve vzájemné interakci s psychickými a sociálními faktory. Průběh dospívání je spjat s konkrétními kulturními a společenskými podmínkami a má svůj objektivní i subjektivní význam. Mezi nejnápadnější změny v tomto období patří tělesné dospívání, dochází však i ke změnám způsobu myšlení. Proměny zevnějšku se stávají podnětem ke změně vlastního sebepojetí dospívajících i reakcí okolí, hormonální změny pak ovlivňují emoční prožívání a aktuální sebehodnocení jedince. Dospívající člověk se začíná osamostatňovat a být méně vázaný na rodiče. Velký význam proto v tomto období hrají vrstevníci, s nimiž se pubescent ztotožňuje. Důležité je přátelství, první lásky i počáteční experimenty s partnerskými vztahy.

Vrstevníci slouží dospívajícímu jako důležitá opora v procesu vytváření vlastní identity, stejně tak je důležitá i identita skupinová. Vrstevnická skupina poskytuje dospívajícímu důležitou zpětnou vazbu, slouží jako zdroj sociálního učení a získávání životních zkušeností, stimuluje jej společnými aktivitami a především alespoň částečně uspokojuje potřebu jistoty a bezpečí. Pro dospívající je nyní důležitá především možnost sdílet pocity, názory a zkušenosti.

Potřebou pubescentů je nějakým způsobem se vymezit jak od skupiny dětí, tak dospělých, což často svému okolí dávají najevo úpravou zevnějšku, specifickým životním stylem, svými zájmy, hodnotami, mluvou atd. Dospívající odmítají podřízené postavení, polemizují s dospělými a jejich autoritu již nepovažují za absolutní.

Změny spojené s dospíváním vedou ke ztrátě dosavadních jistot, které do této doby tvořila především závislost na rodině. S potřebou jistoty souvisí také potřeba citové akceptace, resp. přijatelné pozice ve světě, kterou si musejí nějakým způsobem vydobýt, a získat tak i nové životní jistoty.

Všechny tyto projevy a změny se samozřejmě odrážejí i v komunikaci dospívajících. Ti bývají v tomto období velmi přecitlivělí a vztahovační, ale také citově uzavřenější vůči okolí. Na své city však kladou velký důraz a mají potřebu je sdílet.

²⁵ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. Vydání první. ISBN 80-246-0956-8

2.4.2 Specifika mezilidské komunikace

Cílem této kapitoly je určit některé, podle mého názoru, typické znaky běžné komunikace, které ji odlišují od komunikace ve virtuálním prostředí.

2.4.2.1 Komunikace prostřednictvím smyslů

Jednou ze specifických vlastností komunikace „tváří v tvář“ je možnost využít všech našich smyslů, což je v prostředí internetu zatím nemožné.

Zdravý člověk při běžném rozhovoru uplatní nejen zrak, ale také sluch. Pomocí těchto dvou smyslů přijímáme jak verbální, tak neverbální aspekty projevu druhého člověka, zpracováváme je, a vytváříme si tak úsudky například o jeho společenském postavení, národnosti, víře, povaze, postojích apod. Kromě zraku a sluchu můžeme zapojit i hmat, kdy dotyky vysíláme, ale i přijímáme celou řadu nonverbálních signálů. Při komunikaci využíváme také čich a v případě intimnějšího vztahu i chuť. Zrak a sluch lze v omezené míře využít i v komunikaci internetové, avšak v případě ostatních smyslů je tato možnost zatím velmi nereálná.

2.4.2.2 Komunikace na krátkou vzdálenost

Další vlastností reálné komunikace, která ji výrazně odlišuje od té internetové, je relativně krátká vzdálenost mezi komunikujícími lidmi.

Komunikace „tváří v tvář“ přímo vyžaduje, aby lidé byli vzdálení maximálně několik metrů od sebe. V opačném případě hrozí, že bude vzájemná interakce až příliš narušena okolními šumy a bude více či méně váznout. Velká vzdálenost mezi komunikujícími lidmi samozřejmě také výrazně ztěžuje vysílání a příjem nonverbálních signálů. Psaný projev nám oproti běžnému rozhovoru umožňuje vzdálenosti překonávat, avšak na úkor celkové rychlosti komunikace. Písemná komunikace tak probíhá většinou asynchronně, což ve virtuálním prostředí platit nemusí.

2.4.2.3 Absence anonymity

Na rozdíl od komunikace v prostředí internetu, je při komunikaci „tváří v tvář“ v podstatě nereálné zůstat anonymní. Při běžné komunikaci hraje velkou roli vzdálenost komunikujících, kdy většinou býváme v kontaktu jen s lidmi, s nimiž se v běžném životě osobně setkáváme. Na internetu však můžeme komunikovat prakticky s kýmkoliv, z kterékoliv části světa, a to nezávisle na čase. I díky tomu zde roste

možnost anonymního vystupování. V případě komunikace písemné je možnost zachovat si anonymitu o něco větší, než při běžném rozhovoru, kdy anonymita víceméně mizí.

Absence anonymity v reálné komunikaci samozřejmě ztěžuje možnost experimentovat s vlastní identitou. To je jednou z charakteristických vlastností virtuální komunikace. Na internetu vede pocit anonymity ke zkreslování osobních informací a lhaní, což je v reálné komunikaci obtížnější.

2.4.3 Druhy mezilidské komunikace

V této kapitole se zaměříme na druhy mezilidské komunikace, přičemž větší pozornost budeme věnovat komunikaci neverbální, která je ve virtuálním prostředí zatím velmi omezená.

2.4.3.1 Verbální komunikace

„Slovní komunikací rozumíme výběr, kombinování a produkci jazykových znaků (...), proces vzájemného sdělování, percepce (vnímání) a recepce (příjem).“²⁶ Počátky slovního dorozumívání se datují již do éry člověka neandertálského, tedy do doby před více než 60 000 lety, opravdové důkazy však nacházíme až v písemných památkách, které člověk zanechal, z nichž nejstarší jsou nanejvýš 5 000 let staré.²⁷ Do verbální komunikace zařazujeme jak komunikaci mluvenou, tak psanou.

Řeč je základním způsobem, kterým se lidé mezi sebou dorozumívají. O její důležitosti pro člověka svědčí i fakt, že již měsíc staré dítě je schopné odlišit lidskou řeč od jiných zvuků a pamatuje si také hlas své matky. Schopnost řeči porozumět se pak objevuje v období 8. – 10. měsíce věku.²⁸ Dvanácti až patnáctiměsíční dítě už aktivně ovládá kolem padesáti slov, ve dvou letech věku jich používá kolem sta a v pěti až šesti letech může jeho slovník obsahovat i více než osm tisíc slov.²⁹ To je bezpochyby ohromný pokrok a další důkaz toho, že schopnost dorozumět se s ostatními je pro nás téměř životně důležitá.

Dalším způsobem, jak se verbálně vyjádřit, je také možnost dát řeči písemnou podobu. Podobně jako je řeč u každého jedince charakteristická svým zabarvením,

²⁶ VYBÍRAL, Z. *Psychologie komunikace*. Praha: Portál, s.r.o., 2005. Vydání první. ISBN 80-7178-998-4, s. 106

²⁷ c.d.

²⁸ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. Vydání první. ISBN 80-246-0956-8

²⁹ PLAŇAVA, I. *Průvodce mezilidskou komunikací. Přístupy – dovednosti – poruchy*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2005. Vydání první. ISBN 80-247-0858-2

tónem, melodií apod., je i písemný projev individuálně odlišný svým sklonem, úpravou, velikostí písma, ale i stylistikou, slovní zásobou atd. V dnešní době je však již klasické psací písmo spíše na ústupu, do některých škol se již začíná zavádět typ písma³⁰ spíše podobný tomu tiskacímu.

2.4.3.2 Neverbální komunikace

„Neverbální komunikace zahrnuje širokou oblast toho, co signalizujeme beze slov či spolu se slovy jako doprovod slovní komunikace.“³¹ Pomocí neverbálních signálů si vytváříme dojmy o druhých, utváříme a vymezujeme vzájemné vztahy, vyjadřujeme vlastní emoce nebo také můžeme druhé vědomě ovlivňovat.³² Ukázalo se, že pokud se neverbální signál neshoduje s verbálním sdělením, je až pětkrát větší šance, že uvěříme informaci získané právě neverbálně.³³

Jednou z nejnápadnějších forem neverbální komunikace je tzv. „metakomunikace“. Jedná se o soubor různých prvků, jimiž lze řeč obohatit, jako například tón hlasu, řečový registr nebo tzv. „slovní vata“.³⁴ Důležitou roli hraje také slovosled, přízvuk, tempo, hlasitost a rytmus řeči nebo vokalizace.³⁵ Komunikovat lze však i pouhým mlčením. To poskytuje mluvčímu čas na rozmyšlení a formulaci sdělení, slouží k upoutání posluchače nebo zdůrazňuje závažnost dalšího sdělení. Vyjadřujeme jím i osobní emocionální reakce.³⁶

Výrazně komunikujeme také pohyby těla, které se dělí na gesta, ilustrátory, afektivní projevy, regulátory a adaptéry.³⁷ Gesta jsou symboly tlumočící slova nebo fráze, většinou pomocí rukou a paží. Mají v podstatě funkci stejně komplexních jednotek, jakými jsou slova v komunikaci verbální, a podobně jako slova mají také většinou nejednoznačný význam, přičemž každá kultura má svůj specifický soubor gest.³⁸

³⁰ Konec psacího písma? Školy mohou přestat učit krasopis [online]. 20. 4. 2010. Poslední revize: 8. 3. 2011. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/konec-psaciho-pisma-skoly-mohou-prestat-ucit-krasopis-p1f-studium.asp?c=A100419_211110_studium_abr

³¹ VYBÍRAL, Z. *Psychologie komunikace*. Praha: Portál, s.r.o., 2005. Vydání první. ISBN 80-7178-998-4, s. 81

³² DEVITO, J. *Základy mezilidské komunikace 6. vydání*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2008. Vydání první. ISBN 978-80-247-2018-0

³³ HAYESOVÁ, N. *Základy sociální psychologie*. Praha: Portál, s.r.o., 2009. Vydání páté. ISBN 978-80-7367-639-1

³⁴ c.d.

³⁵ DEVITO, J. *Základy mezilidské komunikace 6. vydání*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2008. Vydání první. ISBN 978-80-247-2018-0

³⁶ c.d.

³⁷ c.d.

³⁸ c.d.

Největším zdrojem neverbálních signálů je lidský obličej, který se podílí zejména na vyjádření emocí. Mimicky je možné čitelně vyjádřit osm základních emocí, kterými jsou: štěstí, překvapení, smutek, strach, hněv, znechucení, opovržení a zájem.³⁹ Velmi důležitou roli při konverzaci plní také oční kontakt. Zrakové signály se liší svou délkou, směrem i charakterem pohledu, přičemž pravidla týkající se vhodné délky pohledu jsou dána kulturně.⁴⁰ Pokud není možné navázat dobře oční kontakt, komunikace často vázne a obsahuje více pomlky a přerušování.⁴¹

Komunikací prostřednictvím prostoru se zabývá proxemika. Obecně rozlišujeme čtyři vzdálenosti, které definují typ vztahu mezi komunikujícími: veřejná vzdálenost (3,7 m a více), vzdálenost společenská (1,2 – 3,7 m), osobní (45 cm až 1,2 m) a intimní vzdálenost (45 cm a méně). Dalším komunikačním aspektem souvisejícím s prostorem je teritorialita, jakási vlastnická reakce na nějaký předmět nebo území. V neverbální komunikaci hraje svou roli také čas, zejména psychologický, tedy relativní význam, který přisuzujeme minulosti, současnosti a budoucnosti. Časovou komunikací se pak zabývá chronemika.⁴²

Pravděpodobně nejprimitivnější formou lidské komunikace je komunikace dotyková neboli taktilní, kterou se zabývá haptika. Hmat se u člověka rozvíjí dříve než ostatní smysly. Vzájemné dotýkání se liší v závislosti na kultuře a také na fázi vztahu komunikujících osob. Dotyky slouží k vyjádření pozitivních emocí a jejich prostřednictvím lze také ovládat nebo usměrňovat chování, postoje nebo pocity druhých lidí.⁴³

Velký význam v mimoslovní komunikaci bezesporu mají barvy, kterými se obklopujeme. Na druhé lidi můžeme působit i pomocí oblečení a ozdob, úpravy účesu, líčení a dalších kosmetických doplňků. Při neverbální komunikaci hraje svou roli i celkový vzhled těla a přitažlivost. Velkou vypovídací hodnotu o nás má i vzhled a dekorace prostoru, jímž se obklopujeme. Velký význam hraje také olfaktorická neboli čichová komunikace. Dvěma obzvláště důležitými čichovými signály jsou signály přitažlivosti a identifikace.⁴⁴

³⁹ DEVITO, J. *Základy mezilidské komunikace 6. vydání*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2008. Vydání první. ISBN 978-80-247-2018-0

⁴⁰ c.d.

⁴¹ HAYESOVÁ, N. *Základy sociální psychologie*. Praha: Portál, s.r.o., 2009. Vydání páté. ISBN 978-80-7367-639-1

⁴² DEVITO, J. *Základy mezilidské komunikace 6. vydání*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2008. Vydání první. ISBN 978-80-247-2018-0

⁴³ c.d.

⁴⁴ c.d.

Svou nezastupitelnou funkci v neverbální komunikaci mají také dary, kterými ostatní lidi zahrnujeme. Dar může naznačovat stupeň intimnosti, který přisuzujeme určitému vztahu. Je nutné brát na vědomí, že obdarovávání je zvyk, který má v každé kultuře odlišná pravidla, a proto je třeba s dary zacházet velmi opatrně.⁴⁵

2.5 Internetová komunikace

2.5.2 Specifika internetové komunikace

Předností internetové komunikace je především rychlost a možnost předávat i graficky náročná data, kopírovat, získávat informační zdroje, dělit se o poznání a sdílet ho. Elektronická komunikace přináší oproti klasické psané formě množství inovativních komunikačních prostředků, jež komunikaci obohacují a zkvalitňují.⁴⁶

2.5.2.1 Experimentování s virtuální identitou⁴⁷

Vždy, když se pohybujeme v prostředí internetu, zanecháváme po sobě stopu v podobě digitálních dat zaznamenávajících informace o tom, jak se prezentujeme v online prostředí. K označení toho, co do této naší přítomnosti na internetu vkládáme, se užívá termínu „konstrukce virtuální identity“, přičemž internet nabízí spoustu možností, jak svou virtuální identitu konstruovat.

Experimentování s identitou se někdy dává do souvislosti s tzv. „efektem online disinhibice“. Jedná se o sníženou schopnost lidí řídit na internetu své impulzivní chování, myšlenky a prožívání. V důsledku jeho působení se lidé na internetu mohou chovat jinak než v reálném prostředí. Bylo zjištěno, že k experimentům s virtuální identitou se častěji uchylují osamocení, introvertní lidé. Z výsledků výzkumu českých uživatelů (Příloha 7) vyplývá, že: *„převažující experimentování s identitou na internetu je spíše mýtem vytvořeným médii. Většina lidí na internetu, mladých i dospělých, používá virtuální svět v souladu se svojí reálnou identitou. Lidé na internetu jen zřídka předstírají, že jsou někým jiným a jen zřídka lžou o pohlaví či věku ve všech online prostředích“*.⁴⁸

⁴⁵ DEVITO, J. *Základy mezilidské komunikace*. Praha: Grada Publishing, spol. s.r.o., 2001. Vydání první. ISBN 80-7169-988-8

⁴⁶ ŠMAHEL, D. *Psychologie a internet. Děti dospělými, dospělí dětmi*. Praha: Triton s.r.o., 2003. ISBN 80-7254-360-1

⁴⁷ ŠMAHEL, D. *Virtuální identita, její vytváření a experimentování s identitou* [online]. 9. 6. 2010.

Poslední revize: 18. 1. 2011. Dostupné z: <http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/david-smahel.php?itemid=10055>

⁴⁸ Tamtéž

2.5.2.2 Jazyková stránka

Komunikace ve virtuálním prostředí je po jazykové stránce velmi specifická, jelikož do psaného projevu přináší celou řadu nových prvků. Dochází například k ochuzování jazykových možností, a to zejména proto, že komunikující reagují rychle, bez rozmyšlení a bez korektur textu. Často si také osvojují společně sdílený jazyk s nedostatečně kultivovanou slovní zásobou, a navzájem se tak v tomto směru ovlivňují. Do češtiny jsou díky internetu přenášeny také zcela nové zkratky, tzv. akronymy, hojně převzaté z anglického jazyka.⁴⁹

2.5.2.3 Rychlost internetové komunikace

Rychlost a efektivita elektronické komunikace jsou další z jejích specifických vlastností a výhod.

Internet nabízí svým uživatelům pestrou škálu aplikací využitelných ke komunikaci s ostatními, které její průběh značně urychlují, usnadňují, ale také zvýhodňují po stránce ekonomické. Na úkor rychlosti pak ale nezřídka trpí jazyková stránka komunikace. Na druhé straně chce-li se uživatel vyjádřit kultivovaně, bez hrubek a překlepů, internet mu i toto pohodlně umožňuje.⁵⁰ Zde má člověk, na rozdíl od reálného rozhovoru, dostatek času pořádně si rozmyslet odpověď a formulovat ji přesně tak, jak má druhé straně vyznít. Časová prodleva zde však není zdaleka tak rušivá, jako při komunikaci tváří v tvář⁵¹, naopak často navozuje pocit vzrušeného očekávání a s ním spojenou chuť pokračovat dále v „rozhovoru“.

2.5.2.4 Komunikace na dálku

Mimo jiné nabízí komunikace přes internet také přenos dat na obrovské vzdálenosti, a to i v reálném čase. Díky tomu je možné například snadno a rychle kontaktovat přítele, který se momentálně nachází třeba na druhém konci světa, přičemž časová prodleva je téměř nezatelná. Díky překonání vzdáleností mají uživatelé jedinečnou možnost získávat množství nových informací nebo například zlepšit své jazykové schopnosti při komunikaci s cizinci.

⁴⁹ ŠMAHEL, D. *Psychologie a internet. Děti dospělými, dospělí dětmi*. Praha: Triton s.r.o., 2003. ISBN 80-7254-360-1

⁵⁰ VYBÍRAL, Z. *Psychologie komunikace*. Praha: Portál, s.r.o., 2005. Vydání první. ISBN 80-7178-998-4

⁵¹ ŠMAHEL, D. *Psychologie a internet. Děti dospělými, dospělí dětmi*. Praha: Triton s.r.o., 2003. ISBN 80-7254-360-1

2.5.2.5 Multiplicita komunikace

Další specifickou vlastností komunikace v prostředí internetu je multiplicita neboli možnost komunikovat s větším počtem lidí zároveň.

Takto lze komunikovat například na chatu nebo v programu ICQ, kde uživatelé mají možnost být v reálném čase v kontaktu s daleko větším počtem lidí, než je možné v běžné komunikaci. Na druhé straně čím větší počet rozhovorů uživatel současně vede, tím více musí mezi ně dělit svou pozornost, a prodlevy mezi slovními výměnami v jednotlivých „oknech“ se tak mohou až několikanásobně prodlužovat.⁵² Komunikující také mívají větší tendenci rychle a ledabyle odpovídat, čímž se opět dostáváme k otázce jazykové kvality komunikace.

Možnost komunikace s větším počtem osob najednou preferuje většina uživatelů internetové komunikace a jednoznačně ji řadí mezi výhody. Aktivní a pohotiví lidé se takto snaží co nejfunkčněji využívat čas a zároveň si tak odvykají čekat, chtějí se zbavit nudy a zkrátka se při internetové komunikaci bavit. Díky multiplicitě komunikace se uživatelé učí také myslet na více věcí současně, být pohotovější apod.⁵³

2.5.2.6 Problematika smyslového vnímání

Komunikace přes internet má nepochybně řadu výhod, které ji činí velmi přitažlivou a hojně využívanou. Má ale také své rezervy, mezi něž bychom mohli jistě zařadit její omezenost z hlediska smyslového vnímání.

Tento její nedostatek však nelze jednoznačně označit jako nevýhodu. Pro některé lidi je možnost využití všech smyslů při komunikaci velmi důležitá, jiní uživatelé naopak preferují jistou míru anonymity. Při běžné komunikaci jsme zvyklí na možnost zapojení všech svých smyslů, což komunikace v prostředí internetu umožňuje zatím jen velmi omezeně. Ale například díky programu Skype, který mimo jiné umožňuje také telefonovat přes internet, můžeme zapojit jak sluch, tak v případě využití webkamery i zrak, a komunikovat tedy i neverbálně. Využití ostatních smyslů ale zatím internetové aplikace neumožňují.

⁵² ŠMAHEL, D. *Psychologie a internet. Děti dospělými, dospělí dětmi*. Praha: Triton s.r.o., 2003. ISBN 80-7254-360-1

⁵³ VYBÍRAL, Z. *Psychologie komunikace*. Praha: Portál, s.r.o., 2005. Vydání první. ISBN 80-7178-998-4

2.5.2 Druhy internetové komunikace

2.5.2.1 Komunikace verbální

Dá se říci, že v podstatě veškerá komunikace v prostředí internetu probíhá verbálně. Internet nám však oproti kontaktu „tváří v tvář“ nabízí mnohem více možností, jak se tímto způsobem s ostatními dorozumět. Verbální komunikaci můžeme dále rozdělit na komunikaci synchronní a asynchronní, tedy v různém čase.

Klasický písemný projev, jímž se uskutečňuje naprostá většina komunikačních výměn mezi uživateli internetu, umožňují snad všechny internetové komunikační programy. Verbálně si tak předáváme informace psaním e-mailů, chatováním, vyvěšováním vzkazů na „nástěnky“ např. na Facebooku, posíláním SMS zpráv apod. Kromě těchto aplikací existují i programy nabízející internetovou telefonii.

2.5.2.2 Komunikace neverbální

Jak jsem již zmínila výše, většina komunikačních výměn probíhá verbálně, ať již v psané či mluvené formě. Je to z toho důvodu, že možnosti nonverbálního vyjádření jsou v prostředí internetu značně omezené, ne však zcela nereálné.

Jednou z možností, jak využít při komunikaci sluch i zrak, je již zmíněné telefonování po síti, například v programu Skype. Podmínkou je, aby uživatelé vlastnili webovou kameru. Obraz může být sice vlivem pomalého přenosu dat nekvalitní, v každém případě už ale můžeme vnímat i některé nonverbální projevy, díky nimž komunikace nabývá nových kvalit, byť s běžnou komunikací nesrovnatelných.

Kromě audio-video přenosů bych do této kapitoly zařadila také jednu ze specifických vlastností internetové komunikace, kterou je doplňování textů různými emotikonami, animacemi, avatary apod. Emotikony (emotivní ikony) neboli „smajlíky“ či „ksichtíky“ jsou jedním z nejčastěji využívaných symbolů, jež internetové aplikace nabízejí. Díky nim mohou lidé lépe vyjádřit své emoce jinak než verbálním popisováním.⁵⁴ Kromě „smajlíků“ jsou v internetových aplikacích k dispozici také různé animace vyjadřující například momentální rozpoložení jedince. Grafické chaty pak umožňují svým uživatelům ztvárnit vlastní identitu pomocí tzv. „avatarů“, animovaných ztělesnění.

⁵⁴ ŠMAHEL, D. *Psychologie a internet. Děti dospělými, dospělí dětmi*. Praha: Triton s.r.o., 2003. ISBN 80-7254-360-1

Tyto komunikační doplňky dávají uživatelům možnost částečně se mimoslovně vyjádřit. Je však nutné připomenout, že vnímání každého člověka se různí, a tak i jednotlivé symboly mohou pro každého uživatele mít odlišný význam. Jednotná pravidla pro dešifrování významů jednotlivých symbolů však neexistují.

2.6 Výhody internetové komunikace

2.6.1 Anonymita

Za jednu z nesporných výhod považují uživatelé internetu pocit anonymity, díky níž mají dojem, že si mohou dovolit prakticky cokoli a přitom jsou téměř nepostizitelní. Ve skutečnosti je však anonymita běžného uživatele na internetu velmi omezená.⁵⁵

Šmahel dělí anonymitu na internetu na objektivní a subjektivní. Objektivní anonymita se dá popsat jako reálná možnost odhalit skutečnou identitu uživatele, anonymita subjektivní pak vyjadřuje náš osobní názor na míru vlastního utajení v prostředí internetu. Míra anonymity je základní proměnnou, která ovlivňuje chování a myšlení lidí na internetu.⁵⁶ Pro dospívající je anonymita základní daností a vlastností. Uživatelé někdy pocítují strach z odhalení své skutečné identity do té míry, že zkreslují informace o sobě tak, aby nebylo možné zjistit, o jakou osobu se v reálném světě jedná.⁵⁷ U některých jedinců anonymita vyvolává proces lhaní a zkreslování informací o sobě, u jiných uživatelů naopak přispívá k možnosti více se otevřít, a tím pádem i o sobě druhým sdělit mnohem více pravdivých informací než v reálném životě.⁵⁸

2.6.2 Internet jako prostředí bez zábran⁵⁹

Jedním z fenoménů virtuální komunikace je vnímání internetu jako prostředí bez zábran. Odložení zábran, překonání nesmělosti, tedy jistou odvážanost, označuje v komunikaci termín disinhibice.⁶⁰

⁵⁵ ŠMAHEL, D. *Psychologie a internet. Děti dospělými, dospělí dětmi*. Praha: Triton s.r.o., 2003. ISBN 80-7254-360-1

⁵⁶ Tamtéž

⁵⁷ Tamtéž

⁵⁸ KOUBALÍKOVÁ, S.; ŠMAHEL, D. Fenomén lhaní v prostředí internetu. *Československá psychologie*, 2008, č. 3, s. 289 - 301

⁵⁹ ŠMAHEL, D. *Psychologie a internet. Děti dospělými, dospělí dětmi*. Praha: Triton s.r.o., 2003. ISBN 80-7254-360-1

⁶⁰ VYBÍRAL, Z. *Psychologie komunikace*. Praha: Portál, s.r.o., 2005. Vydání první. ISBN 80-7178-998-4

Prostředí bez zábran se na internetu vyznačuje dle jeho uživatelů především možnostmi daleko větší otevřenosti. Lidé se zde chovají odvážněji, jsou výřečnější a schopní se do větší míry před ostatními odhalit. Někteří uživatelé uvádějí, že otevřenost je právě to, co jim při běžné komunikaci chybí, a táhne je ke komunikaci virtuální, kde se mohou mnohem lépe projevit. Dalším významným prvkem internetové komunikace je redukce úzkosti, kterou jinak lidé při běžné komunikaci často prožívají. Díky internetu je pro spoustu lidí mnohem snazší lépe vykreslit vlastní obraz, jelikož odpadají stresy z neúspěchu, komplexy ze vzhledu apod., což umožňuje více se druhým otevřít.

S možnostmi odložení zábran také souvisí fakt, že se lidé cítí na internetu poměrně bezpečně. Uživatelé si sice většinou uvědomují hrozby, které na internetu číhají, avšak nemají pocit vlastního fyzického ohrožení. Sami se mohou nacházet v prostředí, které důvěrně znají, zatímco jejich komunikační partner je zcela jinde a jediný kontakt tak probíhá skrze počítačovou techniku.

Uživatelé internetu necítí ani tak velkou hrozbu sankcí jako v reálném životě. Na internetu si mohou tedy dovolit i to, co by jinak jen stěží udělali. V případě, že se člověk na internetu cítí nepříjemně nebo jakkoliv ohrožen, může jednoduše konverzaci ukončit, odpojit se od internetu. Tuto možnost si uživatelé internetu moc dobře uvědomují a řadí ji k velkým výhodám virtuálního prostředí.

2.6.3 Internet jako prostředí odreagování a zábavy⁶¹

Dalším z důvodů, proč lidé internet navštěvují a využívají jej ve svém volném čase, je fakt, že je pro ně prostředím, kde se mohou odreagovat a bavit se. Dospívající ve Šmahelově výzkumu uváděli, že na internetu často prožívají stav v psychologii nazývaný „flow“. *„Jedná se o stav, kdy je člověk pohlcen svou činností, vtažen do děje tak, že zapomíná na sebe, na svou únavu a jde mu jen o prováděnou činnost bez ohledu na výsledek.“*⁶² Tak mohou uživatelé přestat myslet na své vlastní problémy, komplexy a částečně uniknout z reality.

Často je internet navštěvován i za účelem vyplnění volného času. To si uživatelé většinou dobře uvědomují, a i proto od komunikace zde neočekávají nějaký hlubší přínos. S fenoménem prostředí odreagování a zábavy také souvisí fakt, že uživatelé internetu do jisté míry chápou jako prostředí bez závazků. Lidé do komunikace

⁶¹ ŠMAHEL, D. *Psychologie a internet. Děti dospělými, dospělí dětmi*. Praha: Triton s.r.o., 2003. ISBN 80-7254-360-1

⁶² c.d., s. 28.

vstupují s tím, že nemají žádné povinnosti ani závazky vůči dalším osobám, a ten samý přístup očekávají i od druhých.

Zajímavým jevem, na který Šmahel upozorňuje, je také možnost vnímat internet jako prostředí štěstí. Uživatelé pocíťují bezstarostnost, uvolněnou atmosféru a emoční podporu. Na internet se pak nejdou pouze bavit, ale přichází sem také ventilovat své pocity, bolesti, svěřit se a prožívat sounáležitost s ostatními, což jim přináší v konečném důsledku pocit štěstí. Podle Šmahela mají tendenci „hledat štěstí“ na internetu spíše adolescenti ve věku od dvaceti let, kdy pro ně prostředí internetu již může znamenat jistou kompenzaci například při pocitu méněcennosti nebo problémech v komunikaci.

2.7 Nevýhody internetové komunikace

2.7.1 Internet jako prostředí lži a přetvářky⁶³

Jednou z charakteristik internetové komunikace, jež řadím spíše do oblasti nevýhod, je přítomnost lži a přetvářky. Mnoho uživatelů internetové komunikace však považuje výskyt lží ve virtuálním prostředí za jev zcela normální. Domnívají se, že na internetu existují odlišná společenská pravidla než v realitě. Lidé o možnostech lhaní na internetu vědí, avšak během probíhající komunikace si je neuvědomují a ani nepřipouštějí. Většinou jsou přesvědčeni o své dobré schopnosti lež odhalit.

Z průzkumů vyplynulo, že obecně nejvíce se lež vyskytuje na chatech. Nejčastěji pak o sobě lžou lidé ve věku od 12 do 20 let, jimž možnost experimentování s vlastní identitou jim nabízí příležitost k formování vlastních postojů a hodnot. Podle Šmahela mladí lidé, kteří mají potřebu experimentovat se svou identitou, častěji vyhledávají prostředí, která jim tuto potřebu zaručují. Naproti tomu starší adolescenti, kteří již nemají takovou potřebu měnit svou identitu, budou méně lhát a také méně vyhledávat takto anonymní místa.⁶⁴

Lhaní na internetu je dáno především pocitem vysoké míry anonymity a nepostižitelnosti. Výskyt lží podporuje i asynchronicita komunikace. Rizikem při masivním lhaní může být až odštěpení reálného a virtuálního světa, kdy jedinec žije v domnění, že na internetu neplatí stejná, resp. vůbec žádná pravidla, že se jedná o pouhou hru, kde člověk nenes zodpovědnost za své chování.

⁶³ KOUBALÍKOVÁ, S.; ŠMAHEL, D. Fenomén lhaní v prostředí internetu. *Československá psychologie*, 2008, č. 3, s. 289 - 301

⁶⁴ ŠMAHEL, D. *Psychologie a internet. Děti dospělými, dospělí dětmi*. Praha: Triton s.r.o., 2003. ISBN 80-7254-360-1

2.7.2 Agrese na internetu⁶⁵

Agresivita na internetu může být reprezentovaná například fenoménem tzv. „flame wars“, v překladu ohňových válek, čili jakýchsi slovních přestřelek, které nejsou mezi komunikujícími uživateli ničím neobvyklým. Jedním z vlivů, které mohou agresivitu na internetu zvyšovat, je například frustrace.

K frustraci mohou do značné míry přispívat i samotné komunikační technologie, například rychlost, resp. pomalost komunikace. Uživatel údajně tráví většinu času čekáním na odpověď. Čím déle čeká, tím se zvyšuje jeho frustrace, a tím pádem i možná agresivita. Tolerance délky odezvy se liší i kulturně, například východním kulturám obecně delší čekání nevádí. Technické obtíže jako například „padání“ připojení a anonymita mohou také značně přispívat k větší agresivitě. V anonymní skupině se údajně objevuje až 6x více znaků hostility, než ve skupině neanonymní.

Internet nám dává zcela jiné možnosti, jak svou agresi směřovat. Je možné například zaútočit na cizí webovou stránku, zahltit e-mailovou schránku, zasílat zprávy pod cizím jménem apod. Některé z těchto agresivních forem mohou hraničit až s projevy kyberšikany.

2.7.3 Povrchnost komunikace

I přes to, že komunikace v prostředí internetu je mezi lidmi hojně využívaná a vyhledávaná kvůli svým výhodám, je na druhé straně také obecně hodnocena jako méně kvalitní než komunikace „tváří v tvář“. Ve Faltýnkově výzkumu⁶⁶ 58 % osob z více než stovky dotazovaných hodnotilo internetovou komunikaci jako méně kvalitní, 37,5 % dotázaných považovalo oba druhy za stejně kvalitní a jen 2,7 % respondentů uvedlo, že považují virtuální komunikaci za kvalitnější. Jiný výzkum také potvrdil, že 72,5 % dospívajících považuje internetovou komunikaci za povrchnější.⁶⁷

Názor na povrchnost komunikace je však ovlivněn také počtem hodin strávených ve virtuálním prostředí. Lidé, kteří využívají internetovou komunikaci častěji, ji přestanou pokládat za povrchní. Zdá se tedy, že díky obeznámení a návyku může dojít ke změně názoru.⁶⁸

⁶⁵ ŠMAHEL, D. *Psychologie a internet. Děti dospělými, dospělí dětmi*. Praha: Triton s.r.o., 2003. ISBN 80-7254-360-1

⁶⁶ FALTÝNEK, L. *Psychologické aspekty komunikace na internetu*. Diplomová práce. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, 2002. Fakulta informatiky a managementu. Katedra ekonomie a managementu. Vedoucí práce: PhDr. Zbyněk Vybíral, Ph.D.

⁶⁷ VYBÍRAL, Z. *Psychologie komunikace*. Praha: Portál, s.r.o., 2005. Vydání první. ISBN 80-7178-998-4

⁶⁸ Tamtéž

2.8 Rizika internetové komunikace

I přes všechny výhody, které internet přináší, je třeba brát v úvahu i jistá rizika, jež jsou s virtuálním světem spojena. Zvláště ohroženou skupinou jsou zde především děti a dospívající. V této kapitole se tedy pokusím stručně připomenout některá z nebezpečí skrývajících se na internetu a také nastínit hlavní preventivní opatření k boji s nimi.

2.8.1 Nebezpečí spojená s komunikací na internetu

2.8.1.1 Závislost na internetu

Jedním z rizik, jež jsou s užíváním internetu spojena, je jeho nadměrné užívání vedoucí až k závislosti. O počínající závislost se podle národního protidrogového koordinátora, psychiatra a psychologa Kamila Kaliny může jednat, „*když člověk není schopen emočního a sociálního kontaktu mimo počítačový svět, a fungování ve světě přirozeném, který všichni sdílíme, se vyhýbá(...)*“.⁶⁹

Závislost na internetu, neboli netholismus, je závislost především psychická a stejně jako jiné druhy závislostí s sebou přináší různé komplikace, jak fyzické, tak psychické. Ty souvisejí především s poškozením neuronů a s celkovým přetěžováním, resp. zahlcováním informacemi. Člověk se obtížněji soustředuje a klesá kvalita jeho pozornosti. U malých dětí hrozí dokonce poškození mozkové kůry a pokles intelektových schopností. V oblasti sociální dochází k nahrazení mezilidské interakce a komunikace tou počítačovou, což vede k omezení výrazových prostředků jedince. Nebezpečí hrozí především u dětí, které pak nejsou schopny získat odpovídající sociální dovednosti.⁷⁰

Závislost na internetu se může odrážet i v partnerském a sexuálním životě. Podle psychologa Lukáše Blinky má jeden z nejhorších dopadů nadměrné využívání internetových sezonek, pornografických portálů či kybersexu, kde mezi uživateli jednoznačně převažují muži mezi 30 – 50 lety. „*Partnerky se často cítí uraženy a*

⁶⁹ JANDOVÁ, L. *Závislost na internetu může obrátit život vzhůru nohama* [online]. Právo. 11. 8. 2008. Poslední revize: 18. 2. 2011. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/internet-a-pc/146969-zavislost-na-internetu-muze-obratit-zivot-vzhuru-nohama.html>

⁷⁰ ADMINISTRATOR. *Závislost na internetu (netholismus)* [online]. 10. 8. 2009. Poslední kontrola: 18. 2. 2011. Dostupné z: <http://www.machovka.cz/index.php/poradenstvi/metodik-prevence.html?start=3>

poníženy. *Může to vést k rozvratu rodiny, diskutuje se ale i o boomu pohlavních chorob pod vlivem virtuálních experimentů, které se pak přenášejí do reality,*“ říká Blinka.⁷¹

Netholismem jsou ohroženi zejména lidé s nízkým sebehodnocením a depresemi. Podle Kaliny je pak především v případě dětí velmi důležité, aby v rodině existovalo zdravé zázemí a živá komunikace a ta internetová byla pouze jejím doplňkem. *„Kontrolovaně užívat počítač by podle odborníků mělo být jedním ze znaků počítačové gramotnosti. A tento návyk by měli svým dětem vštípit především rodiče.*“⁷²

2.8.1.2 Kyberšikana

Další výraznou hrozbou, jíž jsou uživatelé internetu vystaveni, je stále více se rozšiřující kyberšikana (cyberbullying). Nejvíce ohrožené a zranitelné jsou jí zejména děti.

Možnosti virtuální reality obměňují nejen celý proces šikanování, ale také roli agresora a oběti. Kyberšikana může mít podobu zasílání výhrůžných e-mailů a SMS zpráv, výhrůžných telefonátů nebo obtěžování přes chat; vytváření urážejících webových stránek; rozesílání obrázků, fotografií a videonahrávek, kde je oběť zesměšňována a karikována; zveřejnění pornografických fotografií oběti na internetu; zneužití osobních údajů a přístupových hesel oběti k rozesílání vulgárních a obtěžujících materiálů ostatním; fotografování či nahrávání oběti a následná distribuce mezi spolužáky apod.⁷³ Podle slov etopeda PhDr. Miloslava Čedíka je kyberšikana zákeřná především tím, že: *„...ublížení, které se stane v reálném světě, od kterého můžeme odejít, se zde násobí, protože jestliže to šíříme (...), tak pozorovatelů toho aktu ponižení je mnohonásobně víc.*“⁷⁴

Velkou roli zde hraje především anonymita agresora, jímž se může stát prakticky kdokoliv a díky si může dovolit mnohem více, než při běžné šikaně. Stejně tak oběti zde nutně nemusí být sociálně slabý a vyloučený jedinec. Kyberšikaně je mnohem těžší se vyhnout, protože agresor může oběť kontaktovat naprosto kdykoliv a stejně tak může

⁷¹ JANDOVÁ, L. *Závislost na internetu může obrátit život vzhůru nohama* [online]. Právo. 11. 8. 2008. Poslední revize: 18. 2. 2011. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/internet-a-pc/146969-zavislost-na-internetu-muze-obratit-zivot-vzhuru-nohama.html>

⁷² Tamtéž

⁷³ *Šikana a kyberšikana* [online]. 2009. Poslední revize: 18. 2. 2011. Dostupné z: <http://proti-sikane.saferinternet.cz/sikana-a-kybersikana>

⁷⁴ ČESKÁ TELEVIZE. *Rodina a já – kyberšikana*. Televizní pořad, ČT2. Odvysíláno: 17. 2. 2011. Dostupné také z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1128654162-rodina-a-ja/>

kdokoliv šikanování přes internet sledovat.⁷⁵ Prostředí internetu velmi znesnadňuje především kontrolu, jelikož zde chybí klasické znaky šikany, kterých by si okolí oběti mohlo všimnout. Šikanování se navíc nemusí odehrávat opakovaně.⁷⁶

Kyberšikaně lze částečně předcházet dodržováním pravidel bezpečného užívání internetu, tzn. zacházet zodpovědně s osobními údaji, a nedat tak případným útočnickům možnost je jakkoliv zneužít.

2.8.1.3 Kybergrooming⁷⁷

Dalším fenoménem dnešní internetové komunikace se stal kybergrooming, v překladu něco jako kyberkrášení. Ohroženy jsou jím především děti a dospívající toužící po sociálním kontaktu, přátelství a naplnění svých sociálních potřeb.

Pojem kybergrooming se používá pro jednání osoby s většinou změněnou identitou v prostředí internetu, která se snaží zmanipulovat vyhlédnutou oběť, vydírat ji pomocí získaných kompromitujících materiálů nebo ji přimět k osobní schůzce, často za účelem sexuálního zneužití, fyzického mučení, nucení k terorismu apod. Vztah oběti a agresora může trvat i několik let, a jedná se tedy o dlouhodobý proces snížení obezřetnosti a získávání důvěry oběti, v čemž spočívá jeho zákeřnost. Útočník často získává od oběti kompromitující fotografie či videa výměnou za dobití kreditu, peníze či různé dárky. Pak zpravidla nastává fáze vydírání a donucení dítěte k osobní schůzce. Kybergroomer se většinou snaží udržet vztah s obětí v tajnosti, tváří se přátelsky, zajímá se o problémy oběti, emocionálně i finančně ji podporuje, ale vyžaduje protislužby ve formě fotografií, videí či kybersexu (sex prostřednictvím webkamery).

Nejlepší obranou proti zneužití osobních informací je neposkytovat o sobě žádné citlivé informace neznámým lidem a nepořizovat, ani nikomu neumožnit přístup ke kompromitujícím materiálům jakéhokoliv charakteru.

2.8.1.4 Sexting⁷⁸

Termín sexting (v překladu sextování = sex + textování) označuje elektronické rozesílání zpráv, obrázků a videí se sexuálním obsahem. První případy sextingu byly

⁷⁵ Šikana a kyberšikana [online]. 2009. Poslední revize: 18. 2. 2011. Dostupné z: <http://proti-sikane.saferinternet.cz/sikana-a-kybersikana>

⁷⁶ Tamtéž

⁷⁷ Kybergrooming [online]. 2010 – 2011. Poslední revize: 18. 2. 2011. Dostupné z: <http://www.nebudobet.cz/?page=kybergrooming>

⁷⁸ KOPECKÝ, K.; KREJČÍ, V. *Co je vlastně sexting?* [online]. Poslední revize: 19. 2. 2011. Dostupné z: <http://sexting.cz/?akce=cojesexting>

zdokumentovány v roce 2005. Tyto materiály nejčastěji vznikají a šíří se v rukou bývalých partnerů.

Sexting bývá také často spojen s šířením pornografie. Z výzkumu „Nebezpečí elektronické komunikace 2“ vyplývá, že až 10,44 % českých dětí někdy odeslalo svou zcela nebo částečně nahou fotografii nebo video další osobě a 9,15 % dětí pak má takové vyobrazení volně zpřístupněné na internetu.⁷⁹ Sexting představuje velmi rizikové chování už jen proto, že potenciálním útočníkům sami dáváme k dispozici citlivý a snadno zneužitelný materiál, který může na internetu kolovat i několik let nebo může být použit až za několik let po svém vzniku. Šířitelé sextingu mohou být posuzováni jako pachatelé přestupku či trestného činu, např. šíření dětské pornografie, ohrožování mravní výchovy mládeže apod.

Psycholožka Lenka Čadová uvedla: „Škála příčin je velice široká. Může se jednat o mladickou nerozvážnost, adrenalinový zážitek či jeden ze způsobů, jak se vyrovnat v době dospívání se svou sexualitou. To, že se takováto forma sebepoznání odehrává právě ve virtuálním prostoru internetu, je v dnešní době zcela přirozené.“⁸⁰ Podle odborníků by jako prevence sextingu měla sloužit práce s moderními audiovizuálními komunikacemi. Společnost by také měla především děti a dospívající na jejich sexualitu více připravit a hlavně přestat ji vnímat jen fyzicky, jako sexuální akt.⁸¹

2.8.2 Prevence nebezpečí internetové komunikace

Jednou z možností, jak se poměrně úspěšně na internetu chránit před riziky, je dodržování pravidel bezpečného užívání internetu. Jedná se o seznam pravidel, která by měl každý uživatel ve vlastním zájmu dodržovat. Jedním z takových souborů pravidel je například dokument nazvaný „Pravidla pro rodiče a děti k bezpečnějšímu užívání internetu“, zveřejněný na webových stránkách MŠMT.⁸²

Další užitečné rady, jak se bránit negativním vlivům internetu, jsou k dispozici například na portálu „Bezpečný internet.cz“. Rodiče by v každém případě měli mít

⁷⁹ KOPECKÝ, K.; KREJČÍ, V. *Nebezpečí elektronické komunikace 2. Zpráva z výzkumného šetření* [pdf]. Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta, Centrum prevence rizikové virtuální komunikace. Olomouc: 2010 – 2011. Str. 27. Dostupné z: http://www.prvok.upol.cz/index.php/ke-staeni/cat_view/19-vyzkumne-zpravy

⁸⁰ *Proč se naše děti svlékají na internetu?* [online]. 31. 10. 2008. Poslední revize: 19. 2. 2011. Dostupné z: <http://www.blesk.cz/clanek/pro-muze-sex-a-tabu/102665/proc-se-nase-deti-svlekaji-na-internetu.html>

⁸¹ Tamtéž

⁸² PILAŘ, J. *Pravidla pro rodiče a děti k bezpečnějšímu užívání internetu* [doc]. Praha: 14. 4. 2004. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/socialni-programy/pravidla-pro-rodice-a-deti-k-bezpecnejsimu-uzivani-internetu>

přiměřenou kontrolu nad tím, co a kdy dítě na internetu dělá. Počítač by měl být umístěn ve společně užívané místnosti, rodiče s dětmi by se měli společně učit pracovat s počítačem a internetem a také o internetu mluvit. Dobré je také dohodnout si pravidla, kdy a jak bude dítě internet využívat.⁸³ Samozřejmě je možné využít i tzv. „programy rodičovské kontroly (parental control)“, které nabízejí technické možnosti, jak filtrovat obsah vstupující do počítače, monitorovat aktivity na počítači nebo omezovat přístup k určitým zdrojům.⁸⁴

Tématem bezpečí na internetu se také zabývá projekt „Seznam se bezpečně!“, vytvořený za přispění MŠMT a spolupráce s Policií ČR, Linkou bezpečí a Nadací Naše dítě. Na základě pravdivých příběhů byl v roce 2009 vytvořen a následně distribuován do základních škol třicetiminutový film, určený pro děti ve věku 12 – 16 let, jejich rodiče a pedagogy, informující o nástrahách internetu a podávající rady pro jejich eliminaci. Tento film je volně přístupný také na webu <http://www.seznamsebezpecne.cz/>.⁸⁵

V případě, že se dítě nebo kterýkoliv jiný uživatel setká na internetu s nežádoucím či nelegálním obsahem, má možnost tuto skutečnost nahlásit příslušným orgánům. K tomuto účelu vzniklo například tzv. „červené tlačítko“, což je softwarový nástroj sloužící k hlášení nelegálního obsahu na internetu. Červené tlačítko vytvořilo České národní centrum bezpečnějšího Internetu (projekt Saferinternet.cz) v rámci Horké linky. Tento projekt je spolufinancován Evropskou unií.⁸⁶

V případě jakýchkoliv problémů (nejen tedy těch virtuálních) je také možné obrátit se na Linku bezpečí, určenou dětem do 18 a studentům do 26 let, která je dostupná 24 hodin denně, každý den v roce na bezplatném čísle 116 111. Rodiče se se svými problémy pak mohou obrátit na Rodičovskou linku, taktéž provozovanou Sdružením Linka bezpečí.⁸⁷ S řešením závažných problémů spojených s prostředím internetu je možné se samozřejmě obrátit i na Policii České republiky, kde jsou speciálně vyškolení pracovníci připraveni situaci řešit.

⁸³ *Bezpečný internet pro děti* [online]. Poslední revize: 19. 2. 2011. Dostupné z:

<http://www.bezpecnyinternet.cz/rodice/doporuceni-pro-rodice/bezpecny-internet-pro-deti.aspx>

⁸⁴ *Rodičovská kontrola* [online]. Poslední revize: 19. 2. 2011. Dostupné z: <http://www.bezpecne-online.cz/pro-ucitele-a-rodice/technicka-ochrana-pocitace/rodicovska-kontrola/258-3>

⁸⁵ *O projektu* [online]. 2009. Poslední revize: 19. 2. 2011. Dostupné z:

<http://www.seznamsebezpecne.cz/o-projektu>

⁸⁶ *Co je to červené tlačítko* [online]. 2009. Poslední revize: 19. 2. 2011. Dostupné z: <http://cervene-tlacitko.saferinternet.cz/>

⁸⁷ *Linka bezpečí* [online]. Poslední revize: 19. 2. 2011. Dostupné z:

<http://www.linkabezpeci.cz/webmagazine/kategorie.asp?idk=194>

3 PRAKTICKÁ ČÁST

3.1 Vymezení výzkumného problému

Internet je v dnešní době nedílnou součástí našeho života. Využíváme ho v zaměstnání, při studiu, děti se s ním učí pracovat již na základní škole, kde je také součástí výuky. Využíváme ho čím dál více i ve svém volném čase, kdy nám internetové aplikace umožňují komunikaci se známými či zcela neznámými lidmi, odreagování prostřednictvím online her, možnost snadno získávat a sdílet informace, vzdělávat se, sledovat filmy, bavit se apod., a proto si již jen stěží dokážeme představit život bez tohoto média.

Zejména internetová komunikace je velmi využívanou funkcí, již nám internet nabízí. A obzvláště pro generaci dospívajících lidí je dnes velmi důležitým pomocníkem k utváření osobnosti, jelikož přispívá k získávání potřebných sociálních a komunikačních dovedností, pomáhá ustálit životní postoje a názory, uspokojuje potřebu sounáležitosti a sociálního přijetí, umožňuje navazovat první partnerské vztahy, získávat prvotní sexuální zkušenosti a nabízí také možnost experimentovat s vlastní identitou.

Kromě všech svých kladů však přináší internetová komunikace také určitá negativa a významná rizika, jimiž jsou právě děti a dospívající nejvíce ohroženi a která mohou mít nedozírné následky v jejich dalším životě.

3.2 Cíle práce

Cílem této práce bylo zjistit, které služby spojené s internetovou komunikací využívají žáci 2. stupně základní školy, jak často a proč. Důraz byl pak kladen především na povědomí žáků o rizicích internetové komunikace a možnostech jejich eliminace.

V rámci výzkumu byly stanoveny tyto hypotézy:

H1: Chlapci tráví na internetu více než pět hodin denně spíše než dívky.

H2: Dívky jsou ze strany svých rodičů kontrolovány na internetu více než chlapci.

H3: Dívky znají a dodržují pravidla bezpečného užívání internetu více než chlapci.

H4: Žáci 8. a 9. tříd znají a dodržují pravidla bezpečného užívání internetu více než žáci 6. a 7. tříd.

3.3 Výzkumné metody

Pro účely svého výzkumu jsem zvolila metodu kvantitativní, konkrétně v podobě dotazníkového šetření. Dotazník byl tvořen celkem 14 otázkami, které byly ve většině případů uzavřené, tzn. s předem danými možnostmi odpovědí. V pěti otázkách pak měli respondenti možnost i volné odpovědi.

3.4 Konstrukce dotazníku

Dotazník obsahoval otázky monitorující:

- a) základní údaje,
- b) využívané internetové aplikace a důvody k využívání internetové komunikace,
- c) fenomén lhaní na internetu,
- d) povědomí o rizicích na internetu a jejich prevenci.

3.5 Předvýzkum

Před samotnou distribucí dotazníků mezi žáky vybrané základní školy jsem tento dotazník dala vyplnit pěti žákům spadajícím do dané věkové kategorie, abych zjistila, zda všem otázkám správně rozumí a dokážou na ně odpovědět. Bylo také sledováno, jak dlouho těmto dětem trvalo vyplnění celého dotazníku. Na základě tohoto předvýzkumu jsem dokončila finální úpravy dotazníku a následně jej nechala rozdat žákům ve zvolené škole.

3.6 Sběr a zpracování dat

Sběr dat proběhl v lednu 2011 mezi žáky 2. stupně ZŠ Hradební v Broumově (Základní škola, Hradební 244, 550 01 Broumov). Toto východočeské město jsem zvolila především z toho důvodu, že odtud pocházím a navštěvovala jsem zde základní i střední školu, a situace zde mě tedy osobně zajímá. Za pomoci učitelů školy byly žákům 6. – 9. tříd (celkem 156 žáků) rozdány oboustranně potištěné dotazníky formátu A5. Získáno bylo celkem 154 vyplněných dotazníků, přičemž 4 byly následně vyřazeny z důvodu naprosto zřejmého zkreslování údajů žáky, což by se negativně promítlo do výsledků výzkumu.

Data ze zbylých celkem 150 dotazníků byla kvantitativně zpracována. Byla provedena analýza otázek a odpovědí, jejich kategorizace, vypočteny četnosti odpovědí a provedeno jejich statistické vyhodnocení. Získané údaje byly zaneseny do tabulek a grafů.

3.7 Výsledky výzkumu

1. Rozdělení dotazovaných žáků podle pohlaví

Tabulka 1 - Rozdělení žáků podle pohlaví

Pohlaví	Četnost
Dívka	74
Chlapec	76
Celkem	150

2. Rozdělení dotazovaných žáků podle jednotlivých školních tříd

Tabulka 2 - Rozdělení žáků podle školní třídy

Třída	Chlapci	Dívky	Celkem
6.	24	19	43
7.	17	20	37
8.	22	21	43
9.	13	14	27

3. Rozdělení dotazovaných žáků podle věku

Tabulka 3 - Rozdělení žáků podle věku

Věk	Četnost	Procentní vyjádření
11 let	16	10,7 %
12 let	40	26,7 %
13 let	32	21,3 %
14 let	36	24,0 %
15 let	25	16,7 %
16 let	1	0,7 %

4. Počet žáků, kteří mají doma počítač s připojením k internetu

Tabulka 4 - Podíl žáků s domácím připojením k internetu

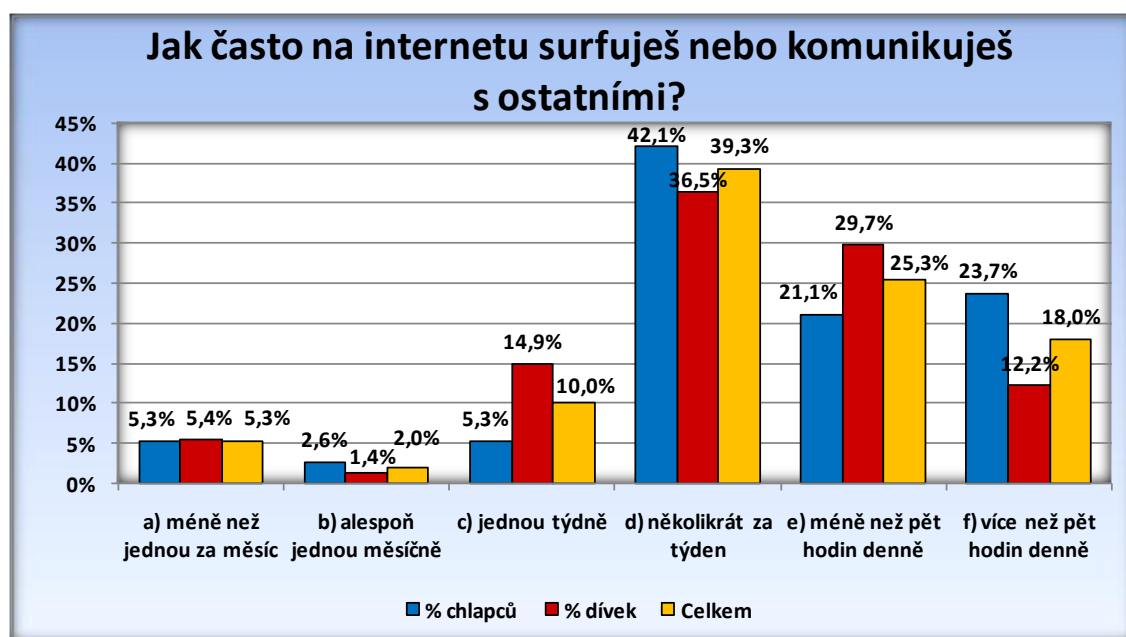
	Chlapci		Dívky		Celkem	
	Četnost	Procent	Četnost	Procent	Četnost	Procent
Ano	71	93,4 %	70	94,6 %	141	94,0 %
Ne	5	6,6 %	4	5,4 %	9	6,0 %

Výsledek jasně ukazuje, že celých 94 % žáků 2. stupně ZŠ, tedy 141 ze 150 dotázaných, má doma možnost přístupu k internetu. V závislosti na pohlaví a věku žáků jsou pak výsledky víceméně shodné. Mít doma počítač a internet je tedy dnes naprosto běžnou, a už i pro žáky ZŠ dokonce nezbytnou součástí života.

5. Kolik času tráví žáci surfování nebo komunikací na internetu

Otázka měla zjistit, jak často se dotazovaní žáci vyskytují na internetu a případně kolik hodin denně zde tráví. Možnost f) *více než pět hodin denně* je pak jednou z charakteristik poukazujících na možnou závislost jedince na internetu.

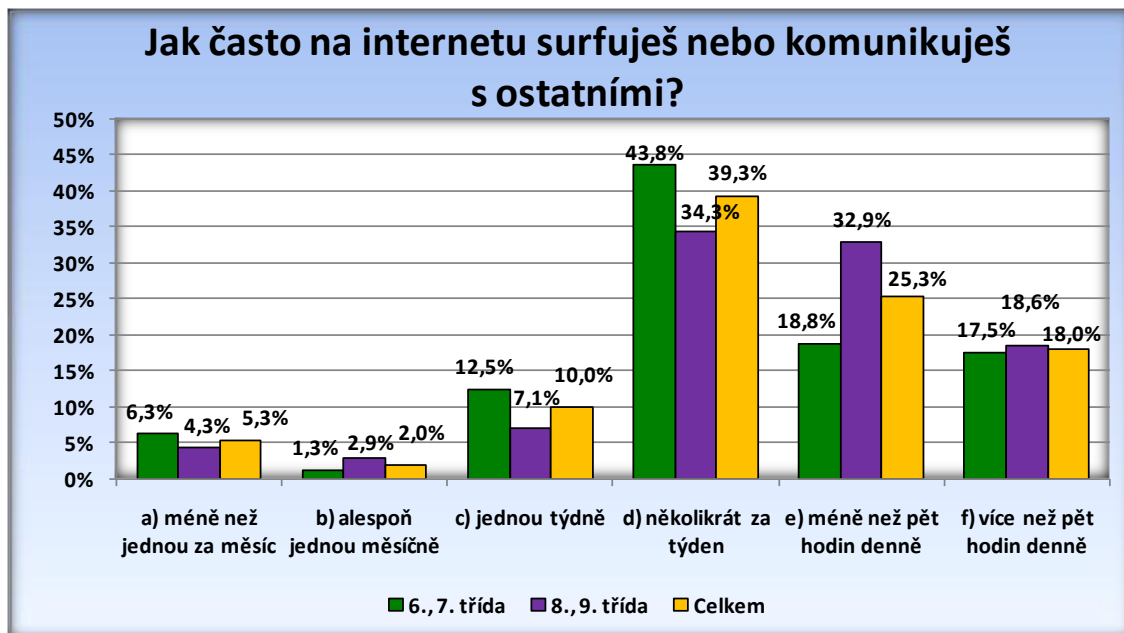
Graf 1 - Kolik času tráví žáci na internetu dle pohlaví

Jak ukazuje graf, hodnoty u prvních dvou možností jsou přibližně stejné a velmi nízké. Je tedy patrné, že naprostá většina žáků se na internetu pohybuje minimálně jednou týdně, přičemž zde existují rozdíly mezi dívkami a chlapci. Čtvrtina dotázaných uvedla, že na internetu stráví do pěti hodin denně. Celých 18 % žáků pak na internetu tráví více než pět hodin denně, což je podle mého názoru poměrně vysoké číslo. Zde také vidíme velký rozdíl mezi pohlavími, kdy tuto možnost označilo 23,7 % chlapců, ale jen 12,2 % dívek. Dalo by se tedy usuzovat, že chlapci tráví na internetu více času, a mohou být tedy náchylnější k možné závislosti na něm. Tento fakt se proto pokusím statisticky ověřit jako jednu z hypotéz.

Na následujícím grafu pak vidíme, kolik času tráví na internetu mladší versus starší žáci ZŠ. Za mladší žáky zde považují děti navštěvující 6. – 7. třídu, žáky 8. a 9. tříd pak označují jako žáky starší.

Graf 2 - Kolik času tráví žáci na internetu dle školních tříd

Nejvíce mladších žáků se na internetu pohybuje několikrát v týdnu. Výrazný rozdíl sledujeme u možnosti e), kdy méně než pět hodin denně na internetu tráví 18,8 % mladších, avšak přes 32 % starších žáků. Hodnota u možnosti f) se vzhledem k věku nijak neliší, a nedá se tedy říci, že by některá z věkových skupin byla k nadměrnému užívání internetu náchylnější.

6. Počet žáků využívajících internet ke komunikaci

V této otázce bylo zkoumáno, kolik žáků 2. stupně ZŠ využívá internet za účelem komunikace s ostatními.

Tabulka 5 - Počet žáků využívajících internetovou komunikaci

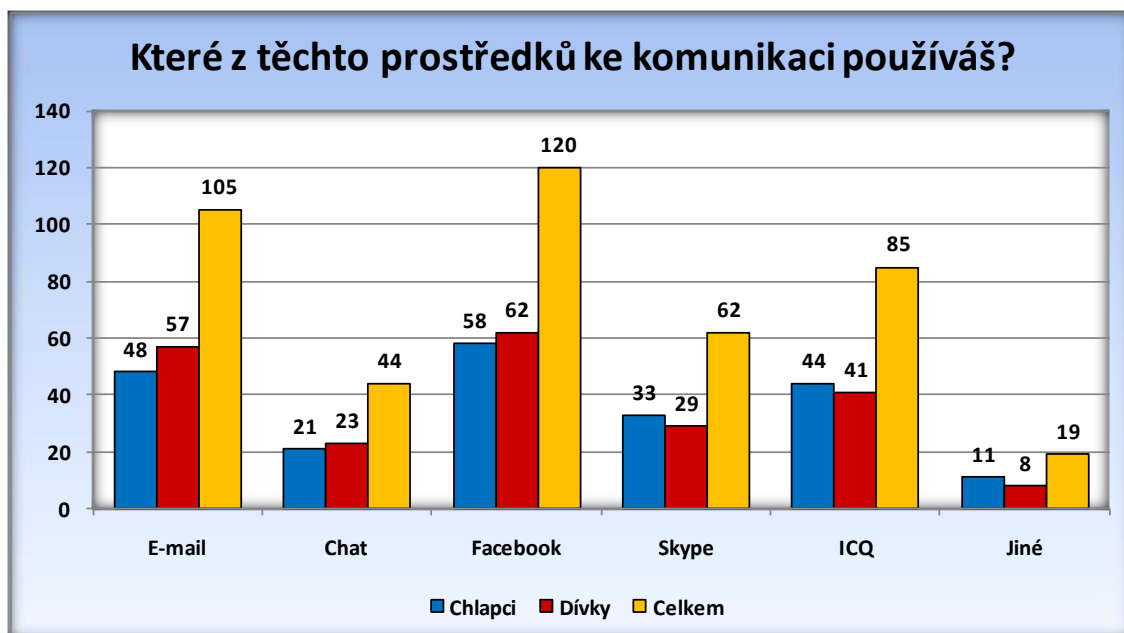
	Chlapci		Dívky		Celkem	
	Četnost	Procent	Četnost	Procent	Četnost	Procent
Ano	69	90,8 %	70	94,6 %	139	92,7 %
Ne	7	9,2 %	4	5,4 %	11	7,3 %

Internet ke komunikaci využívá podle získaných dat celkem 92,7 % dotázaných, přičemž procentní poměr s ohledem na věk a pohlaví žáků je přibližně stejný.

7. Využívání vybraných prostředků internetové komunikace

V této otázce jsem zkoumala, v jaké míře využívají dotázaní žáci vybrané prostředky internetové komunikace. Respondenti zde měli možnost označit libovolný počet odpovědí. Odpovědělo celkem 150 žáků, z toho 76 chlapců a 74 dívek.

Graf 3 - Využívané prostředky internetové komunikace

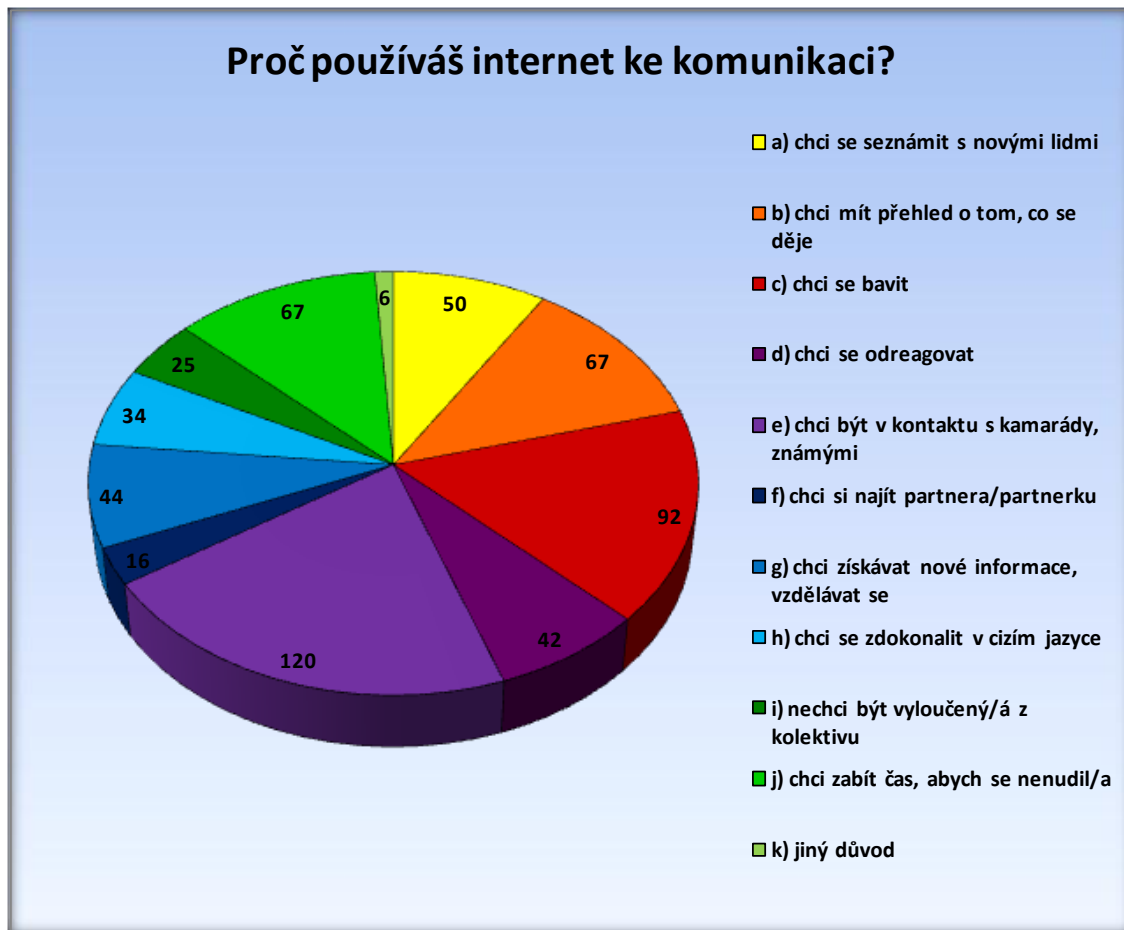
Z výsledků vyplývá, že mezi nejužívanější komunikační prostředky patří elektronická pošta, sociální síť Facebook a program ICQ. 41,3 % žáků využívá také program Skype, zatímco klasický chat používá pouze 44 ze 150 dotázaných žáků, což činí 29,3 %. Zdá se tedy, že na rozdíl od dřívějších let je chatování mírně na ústupu, k čemuž může podle mého názoru přispívat dnešní boom sociálních sítí. Mezi další možnosti internetové komunikace pak respondenti uvádějí především sociální síť Libimseti.cz, Lidé.cz a Myspace, ale také Twitter nebo posílání SMS přes internet.

Zajímavým zjištěním je, že Facebook využívá také vysoké procento respondentů mladších 13 let, což je věková hranice určená pro registraci na této síti. Konkrétně toto uvedlo 40 z celkem 56 žáků ve věku 11 – 12 let, tedy celých 71,4 % této věkové skupiny. Je evidentní, že Facebook je vyhledávaný a využíváný mezi dětmi i v případě porušování vstupních pravidel. Nutno však dodat, že věková hranice zde není nijak kontrolována.

8. Proč žáci využívají internetovou komunikaci

Tato otázka mapovala, z jakých důvodů nejčastěji využívají žáci 2. stupně ZŠ internet ke komunikaci. Odpovědělo celkem 139 žáků (ti, kteří uvedli, že využívají internet ke komunikaci). Z toho bylo 69 chlapců a 70 dívek, 73 mladších a 66 starších žáků. V této otázce bylo možné zvolit libovolný počet odpovědí.

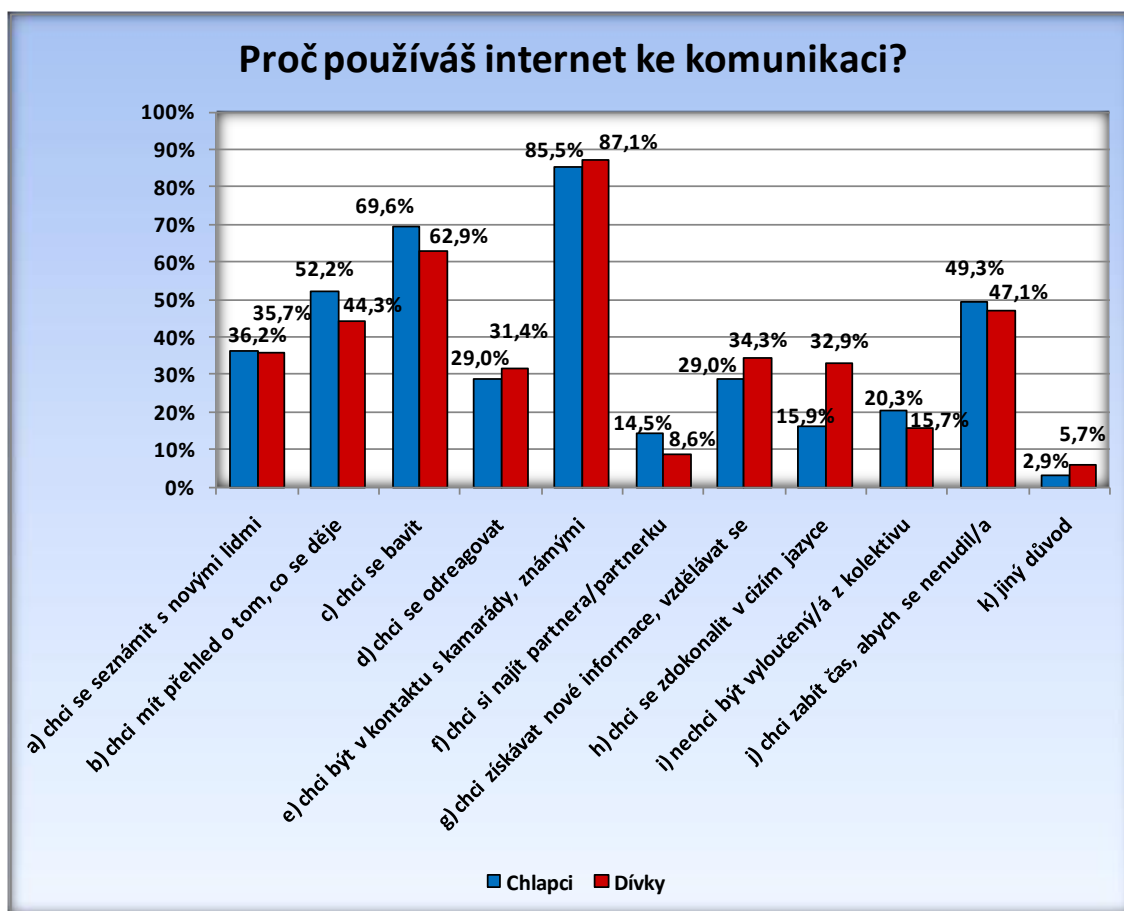
Graf 4 - Důvody využívání internetové komunikace

Naprosto nejvíce respondentů, celkem 86,3 %, využívá internetovou komunikaci, aby byli v kontaktu s kamarády a známými. Dalšími důvody s vysokou četností byly možnost bavit se, mít přehled o okolním dění, ale v 48,2 % také snaha zbavit se nudy, nějakým způsobem strávit volný čas. Pouze 16 respondentů, tedy 11,5 % dotázaných, si chce na internetu najít partnera či partnerku.

Následující graf rozděluje dotázané žáky dle pohlaví.

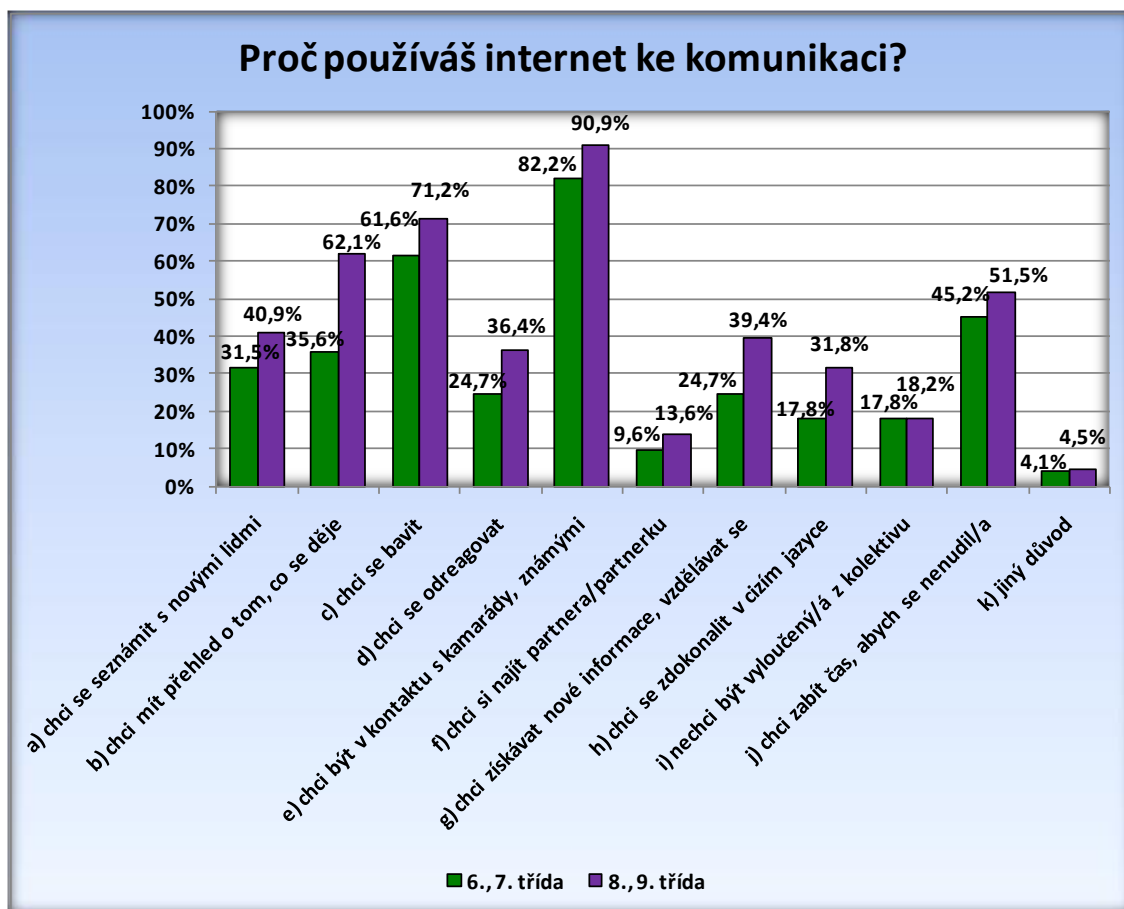
Graf 5 - Důvody využívání internetové komunikace dle pohlaví

Jak ukazuje graf, výsledky respondentů se s ohledem na jejich pohlaví víceméně neliší. Větší rozdíl zaznamenáváme pouze u odpovědi f), kdy 14,5 % chlapců uvádí, že si chce na internetu najít partnerku, přičemž stejnou odpověď označilo pouze 8,6 % dívek. Oproti tomu 32,9 % dívek využívá internetové komunikace i za účelem zdokonalení svých jazykových schopností, zatímco této možnosti internetové komunikace využívá jen necelých 16 % chlapců.

V dalším grafu pak můžeme vidět četnost odpovědí v závislosti na třídě, kterou dotazovaní žáci navštěvují.

Graf 6 - Důvody využívání internetové komunikace dle školních tříd

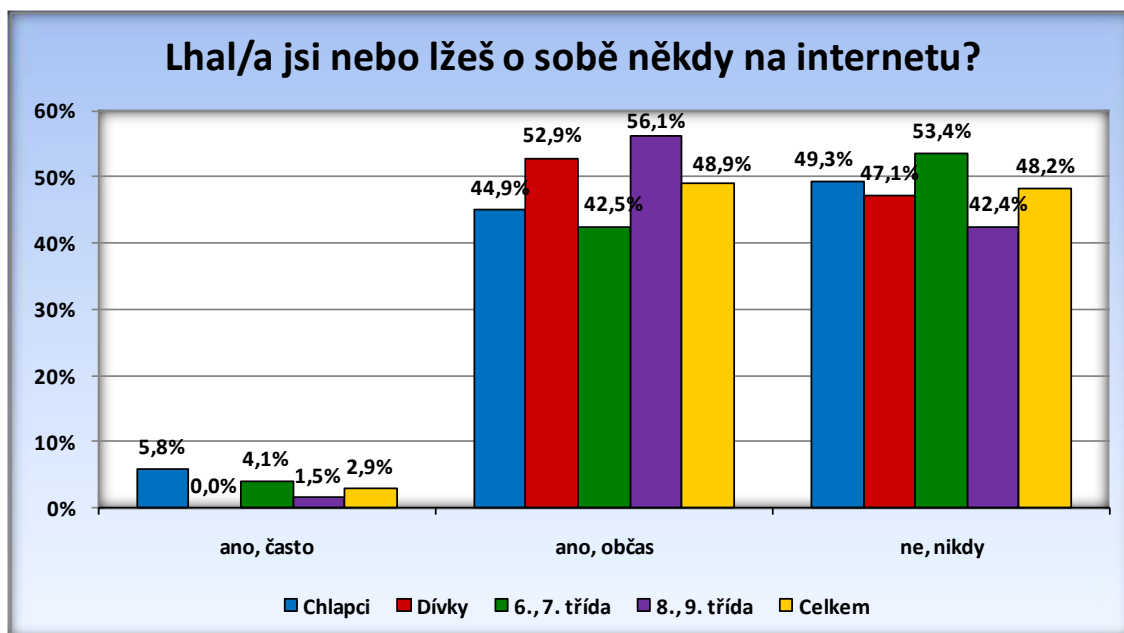

V tomto grafu sledujeme o něco větší rozdíly mezi odpověďmi mladších a starších žáků. Nejvýrazněji se potom liší četnosti u odpovědi b), kdy 62,1 % žáků vyšších ročníků uvedlo, že internet využívá proto, aby měli přehled o tom, co se děje v jejich okolí. Mladší žáci však využívají internetové komunikace za tímto účelem pouze z necelých 36 %. I zde vidíme, že žáci bez ohledu na věk chtějí být nejčastěji v kontaktu se svými přáteli, bavit se, mít přehled o dění kolem sebe a v neposlední řadě také nějak strávit svůj volný čas. Žáci 8. a 9. tříd se také chtějí častěji pomoci internetu vzdělávat a zdokonalovat v cizím jazyce.

9. Výskyt fenoménu lhaní v prostředí internetu u žáků 2. stupně ZŠ

Tato otázka zkoumala, zda vůbec a jak často o sobě dospívající na internetu zkreslují údaje, jednoduše řečeno, zda o sobě lžou. Celkem na tuto otázku odpovědělo 139 respondentů, z toho 69 chlapců a 70 dívek.

Graf 7 - Výskyt lhaní na internetu

Z uvedeného grafu vyplývá, že 48,2 % žáků tvrdí, že o sobě na internetu nelže, ani nikdy nelhalo. Těsná nadpoloviční většina pak uvedla, že v prostředí internetu lže občas nebo dokonce často (pouze 2,9 % žáků), přičemž tuto možnost nezvolila žádná z dívek.

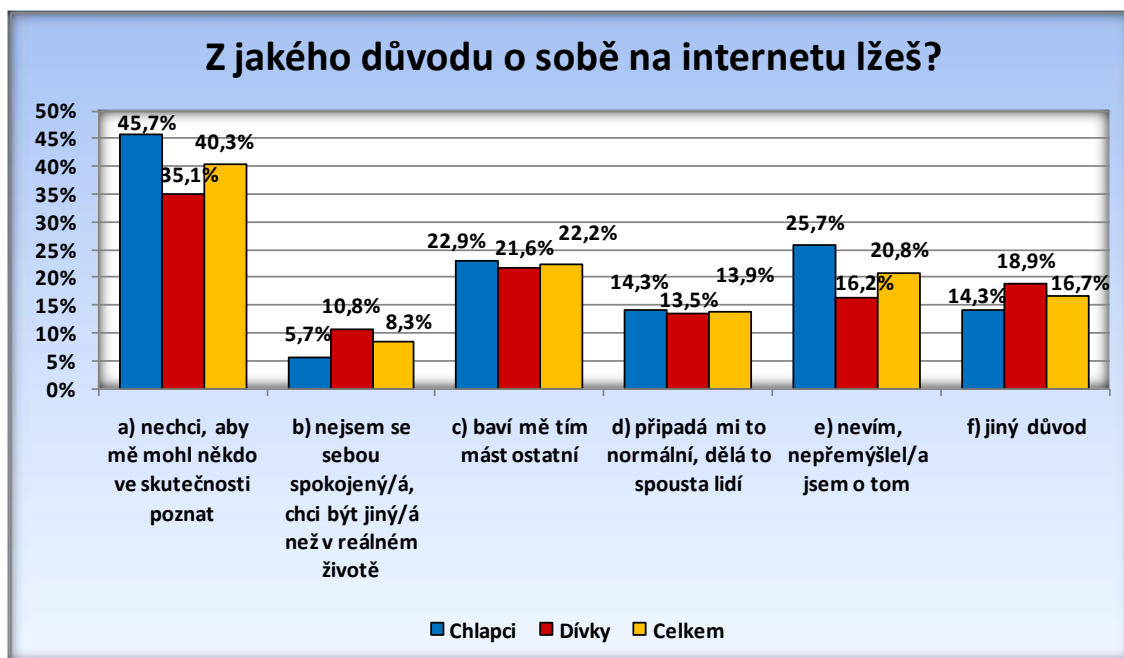
Větší rozdíl zaznamenáváme až v souvislosti s věkem žáků, kdy 53,4 % mladších žáků a naproti tomu jen 42,4 % starších o sobě na internetu údajně nikdy nelhalo. 42,5 % žáků 6. a 7. tříd, avšak až 56,1 % žáků vyšších ročníků přiznává, že o sobě v prostředí internetu občas lže. Dá se tedy říci, že obecně o sobě více lžou žáci starší, kteří tak zřejmě využívají možnosti experimentovat s vlastní identitou.

Těžko říci, za jak relevantní lze považovat získaná data, vzhledem k tomu, že přes 71 % žáků ve věku 11 – 12 let v otázce číslo 7 uvedlo, že využívá Facebook, avšak pouze 48,1 % žáků v této věkové kategorii přiznalo, že někdy v minulosti na internetu lhalo. Z toho jednoznačně vyplývá, že žáci si buď neuvědomují, že o sobě na internetu lžou, anebo nepovažují zkreslování osobních údajů za lhaní.

10. Důvody vedoucí žáky ke lhaní na internetu

Cílem této otázky bylo blíže specifikovat, co vede dospívající k tomu, že o sobě na internetu zkreslují informace. Na otázku odpovědělo celkem 72 respondentů, z toho 35 chlapců a 37 dívek. Bylo možné zvolit pouze jednu z nabízených odpovědí.

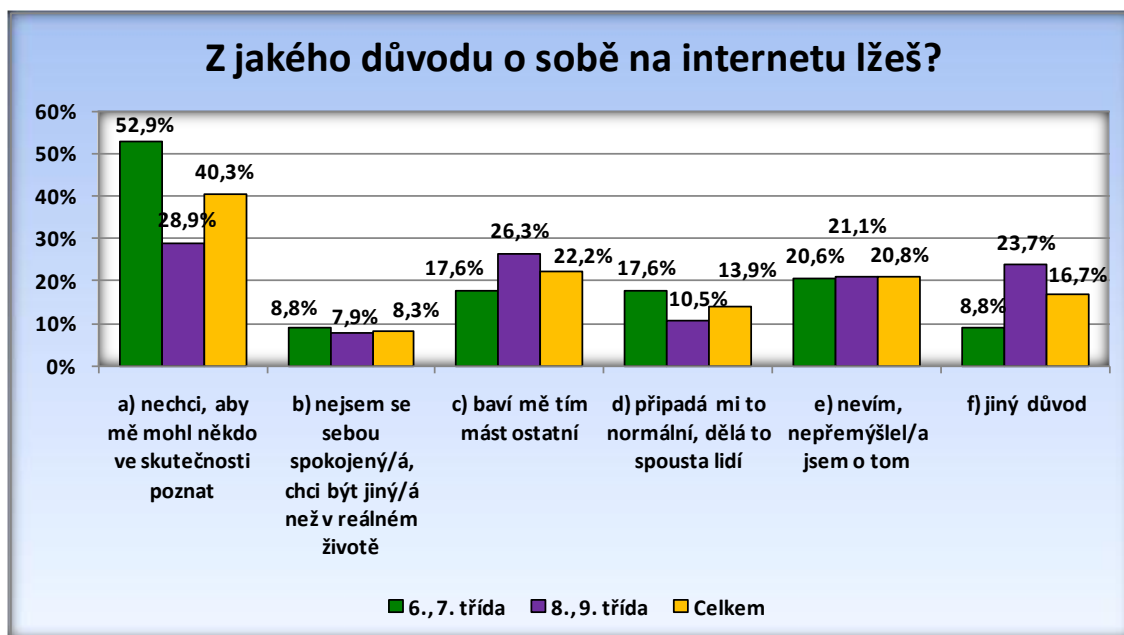
Graf 8 - Důvody lhaní na internetu dle pohlaví

Z grafu je patrné, že nejčastěji uváděným důvodem ke lhaní je udržení vlastní anonymity, často za účelem ochrany vlastního bezpečí. Tento výsledek opět potvrzuje fakt, že anonymita je jednou ze základních a vyžadovaných vlastností virtuálního prostředí. Celkem 25 ze 72 respondentů, tzn. 34,7 % dotázaných, pak lže na internetu, aniž by o svých důvodech přemýšleli nebo zkrátka proto, že jim to připadá zcela normální.

K dalším důvodům vedoucím ke lhaní v prostředí internetu patří ochrana osobních dat (příklady uvedených odpovědí: „Kvůli ochraně soukromí.“ „Nechci aby si mně našli nějaký úchylové.“), přístup na určité stránky („Dávám si na Facebook 13, protože 12 nejde.“ „Mám více možností, když se zadám jako osmnáctiletý.“) a forma zábavy („Chci si z nich vystřelit jako oni ze mě. Že jsem někým jiným.“). Obecně se zdá, že údaje o sobě častěji zkreslují chlapci než dívky, a to z různých důvodů. Dvakrát více dívek než chlapců o sobě pak na internetu lže proto, že nejsou se sebou v něčem spokojeny a snaží se tímto způsobem upravit svou identitu podle vlastních představ.

Graf 9 - Důvody lhaní na internetu dle školních tříd

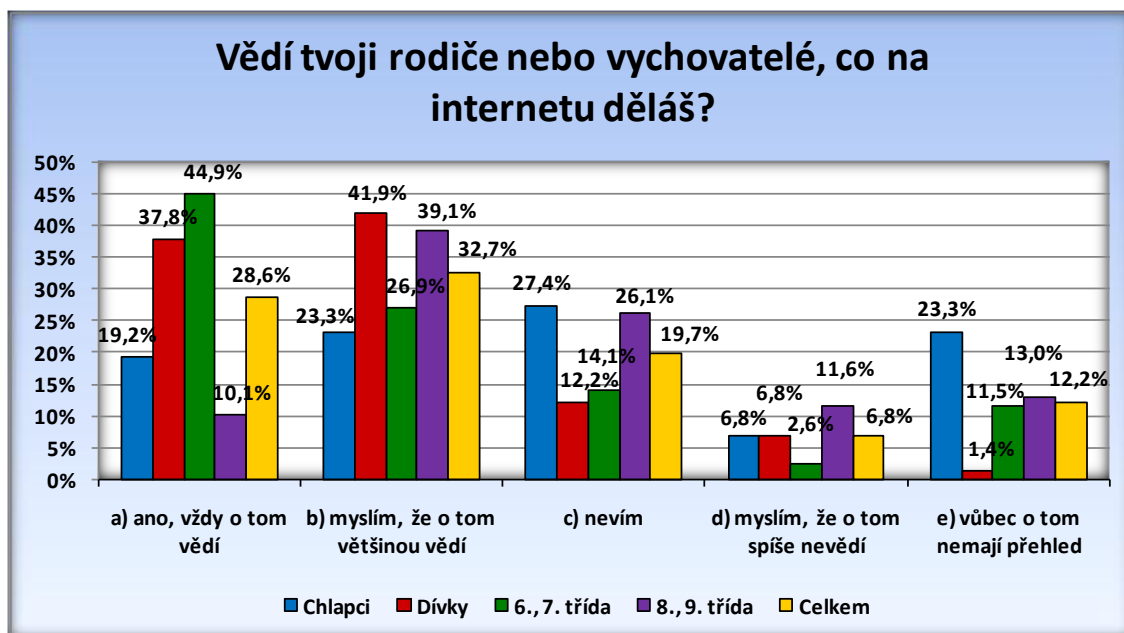

V případě rozdělení dotázaných žáků na mladší a starší vidíme rozdíl především u možnosti a), kterou označilo téměř 53 % mladších žáků, ale jen 28,9 % žáků starších. Žákům z nižších ročníků také připadá lhaní na internetu jako normální jev, a tuto možnost tedy uváděli častěji než žáci 8. a 9. tříd. Naopak ve zvýšené míře lžou o sobě starší žáci za účelem zmatení ostatních uživatelů, což se dá považovat v jistém smyslu za formu zábavy.

11. Povědomí rodičů (vychovatelů) o pohybu dětí na internetu

V této otázce měli dotazovaní odpovědět, do jaké míry podle jejich názoru mají jejich rodiče nebo vychovatelé přehled o tom, co na internetu dělají. Otázku zodpovědělo 147 respondentů.

Graf 10 - Povědomí rodičů o pohybu dětí na internetu

Z výsledků vyplývá, že většina žáků si myslí, že mají jejich rodiče přehled o jejich pohybu ve virtuálním prostředí. Významné rozdíly jsou zde mezi pohlavími, kdy 37,8 % dívek uvádí, že jejich rodiče vždy vědí, co na internetu dělají, avšak u chlapců je to jen 19,2 %. Naopak 23,3 % chlapců uvedlo, že jejich rodiče určitě nemají přehled o jejich pohybu na internetu, zatímco tuto možnost zvolila pouze jediná dívka. Stejně tak se značně liší i odpovědi v závislosti na věku, kdy 44,9 % dětí 6. - 7. tříd označilo první možnost, zatímco s toutéž variantou souhlasilo pouhých 10,1 % žáků 8. - 9. tříd. U ostatních odpovědí se však již výsledky s ohledem na věk příliš neliší.

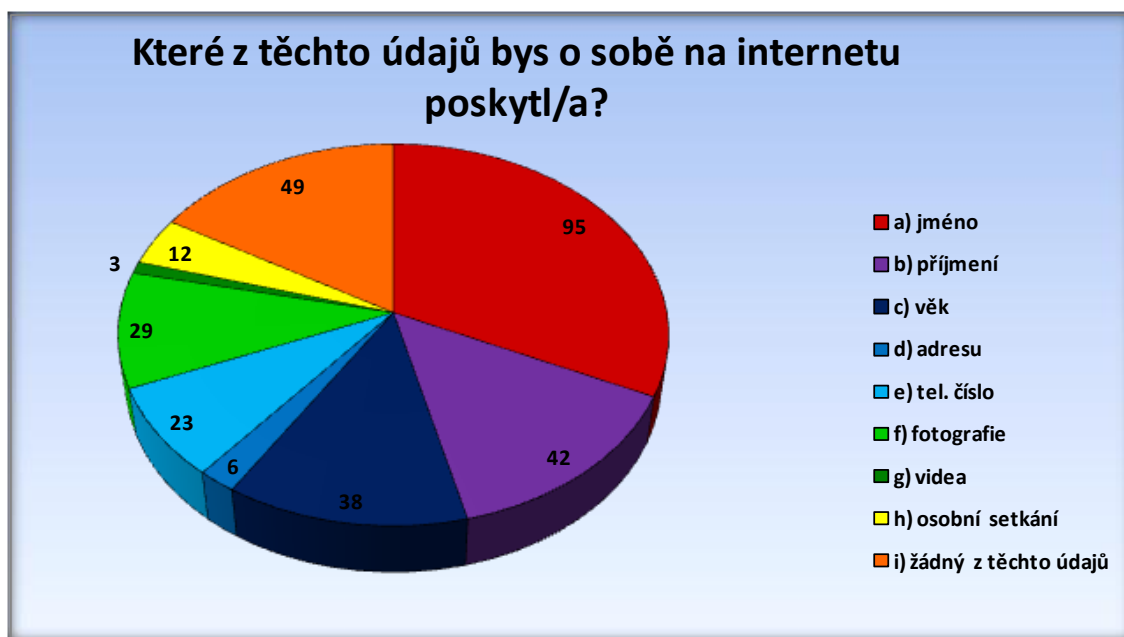
Dalo by se tedy říci, že dívky jsou kontrolovány více než chlapci, nebo si alespoň rodičovský dohled více uvědomují. Tuto skutečnost se budu snažit podložit statistickým výpočtem při ověřování stanovených hypotéz.

12. Zacházení žáků 2. stupně ZŠ s osobními údaji na internetu

V této otázce jsem se snažila zjistit, do jaké míry zacházejí žáci na internetu odpovědně se svými osobními údaji, co vše by o sobě byli ochotni poskytnout osobě, se kterou se znají jen z virtuálního prostředí. Otázku vyplnilo celkem 147 žáků, z toho 73 chlapců a 74 dívek. Bylo možné označit libovolný počet odpovědí.

Následující graf znázorňuje celkové četnostní rozložení respondentů u jednotlivých odpovědí.

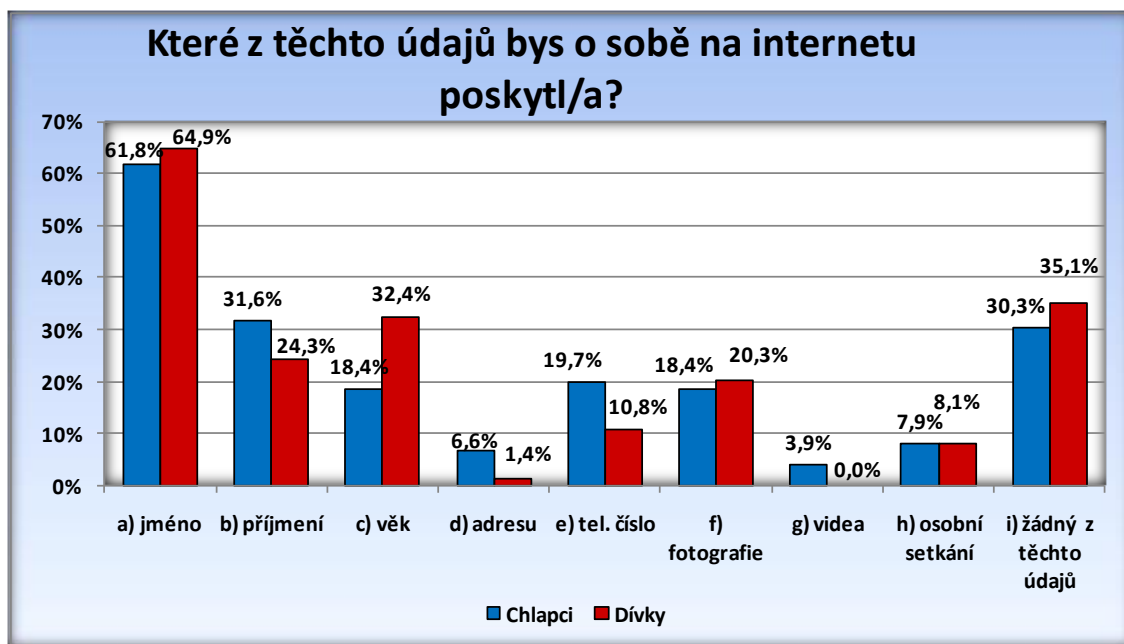
Graf 11 - Zacházení žáků s osobními údaji

Podle získaných údajů by o sobě celkem 95 žáků, což činí 63,3 % z celkového počtu, poskytlo člověku, se kterým se zná pouze přes internet, jméno. 28 % žáků by poskytlo příjmení a 25,3 % také věk nebo datum narození. Adresu by sdělila 4 % žáků, 2 % by poskytla i svůj videozáznam. Celých 8 % respondentů by pak souhlasilo s osobním setkáním s takovou osobou. Celkem 32,7 % žáků by člověku, jehož osobně neznají, o sobě neprozradilo žádná z uvedených dat.

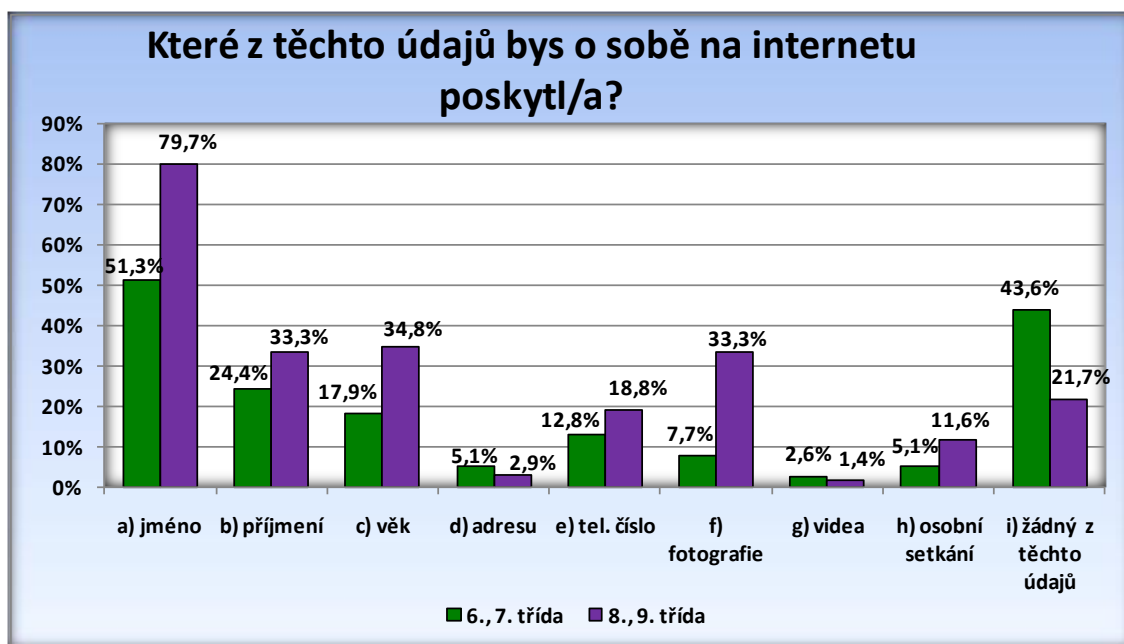
V grafu na následující stránce jsou zaznamenány rozdíly v odpovědích žáků v závislosti na jejich pohlaví.

Graf 12 - Zacházení žáků s osobními údaji dle pohlaví

Vidíme, že údaje jako příjmení, adresu, telefonní číslo nebo jiný kontakt a také videozáznam, na němž jsou, by o sobě neznámému člověku poskytlo obecně více chlapců než dívek. Ty naopak častěji uvádějí svůj věk nebo případně datum narození. V případě sdělení pravého jména a poskytování fotografií vlastní osoby nebo svolení k osobní schůzce nejsou evidentní rozdíly mezi pohlavími respondentů, stejně jako u možnosti i) – neposkytovat žádný z těchto údajů.

Graf 13 - Zacházení žáků s osobními údaji dle školních tříd

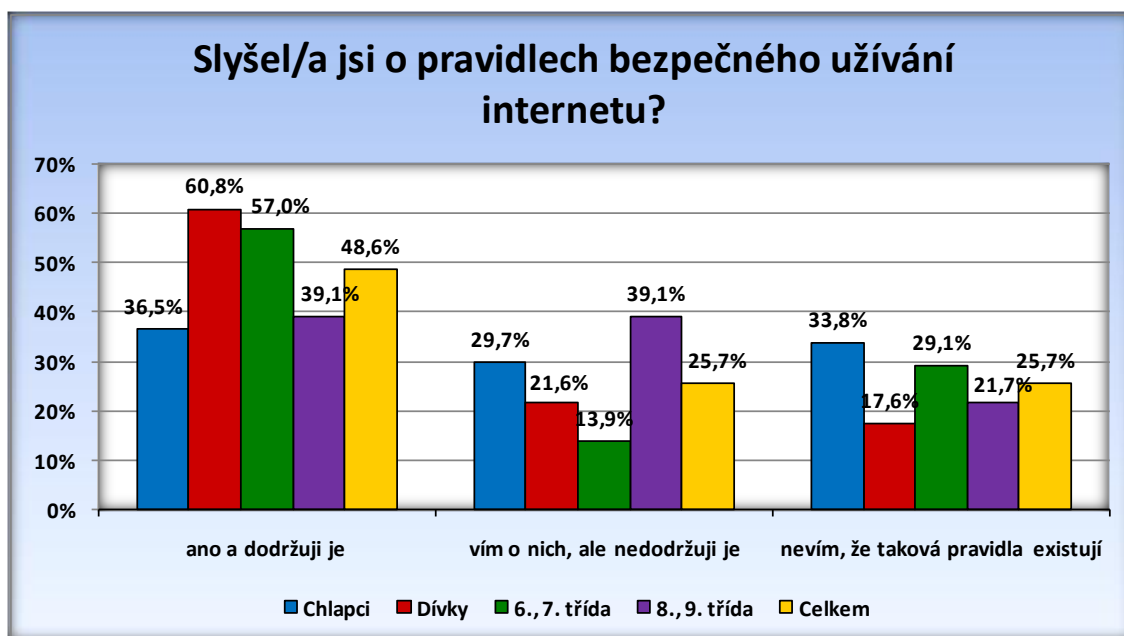
Markantnější rozdíly pak sledujeme v případě rozdělení respondentů na žáky nižších a vyšších tříd, kdy v naprosté většině případů jsou starší žáci ochotnější o sobě poskytnout i tak citlivá data, jako jsou telefonní čísla a jiné kontakty. Téměř čtyřikrát více starších žáků by také poskytlo neznámé osobě své fotografie a 11,6 % z nich by neváhalo ani nad osobním setkáním, k čemuž by svolilo dvakrát méně žáků navštěvujících nižší ročníky. Mladší žáci by pak o sobě v 43,6 % žádné osobní informace neznámé osobě neposkytli, zatímco tuto možnost označilo pouze 21,7 % žáků starších.

Tyto údaje naznačují, že starší žáci, i navzdory možnosti větší informovanosti a zkušeností, nezacházejí se svými osobními údaji zodpovědněji než žáci mladší. Naopak se zdá, že starší žáci si vůbec nepřipouštějí riziko zneužití citlivých údajů.

13. Povědomí žáků o pravidlech bezpečného užívání internetu

Předposlední otázka dotazníku byla zaměřena na povědomí žáků 2. stupně ZŠ o pravidlech bezpečného užívání internetu jakožto základní ochrany uživatelů proti rizikům spojeným se zneužitím osobních údajů. Celkem na tuto otázku odpovědělo 148 žáků.

Graf 14 - Povědomí žáků o pravidlech bezpečného užívání internetu

Podle odpovědí žáků se zdá, že necelá polovina zná tato pravidla a snaží se je dodržovat. Dívky tuto možnost zvolily ze 60,8 %, zatímco chlapců bylo v procentuálním vyjádření téměř o polovinu méně, což je sám o sobě dosti zajímavý

výsledek. Stejně tak je poměrně velký rozdíl mezi odpověďmi mladších a starších žáků, kdy mladší dodržují tato pravidla častěji. Celkem 25,7 % dotázaných uvedlo, že o těchto pravidlech sice ví, ale přesto je nedodržuje. K tomuto mají dle výzkumu sklon spíše chlapci než dívky a ve větší míře starší žáci než mladší, kde je tento rozdíl opravdu výrazný. Zda jsou tyto výsledky statisticky významné, budu ověřovat dále v rámci verifikace stanovených hypotéz.

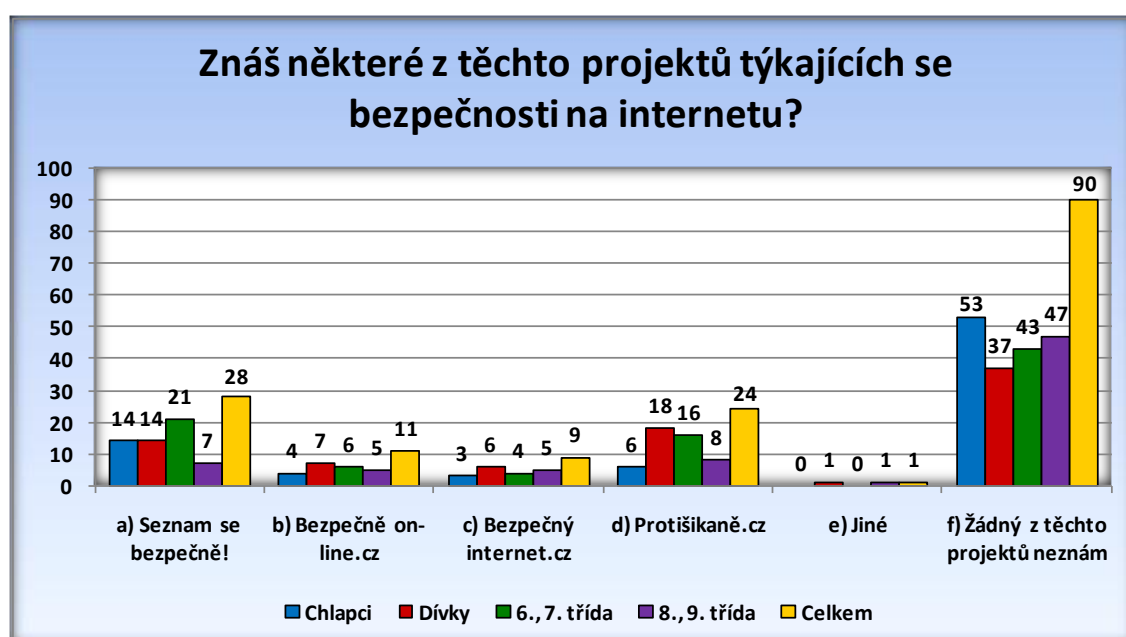
Více než čtvrtina všech dotázaných žáků pak žádná pravidla bezpečnějšího užívání internetu nezná a ani neví, že existují. Tuto možnost zvolilo dvakrát více chlapců než dívek a větší počet žáků 6. - 7. tříd než žáků tříd vyšších. Podle mého názoru je procento zcela neinformovaných žáků dosti vysoké. Je tedy otázkou, z jakého důvodu vykazují chlapci a mladší žáci celkově nižší míru informovanosti o těchto pravidlech a proč je chlapci a starší žáci v takové míře ignorují.

14. Povědomí žáků o projektech týkajících se bezpečnosti na internetu

V této otázce bylo mapováno, zda žáci 2. stupně ZŠ znají některé z uvedených projektů zabývajících se bezpečností ve virtuálním prostředí. Na otázku odpovědělo celkem 148 žáků, z toho 74 dívek a stejný počet chlapců, 79 dotázaných navštěvuje 6. - 7. třídu, 69 pak ročník vyšší. V této otázce bylo možné zvolit libovolný počet odpovědí.

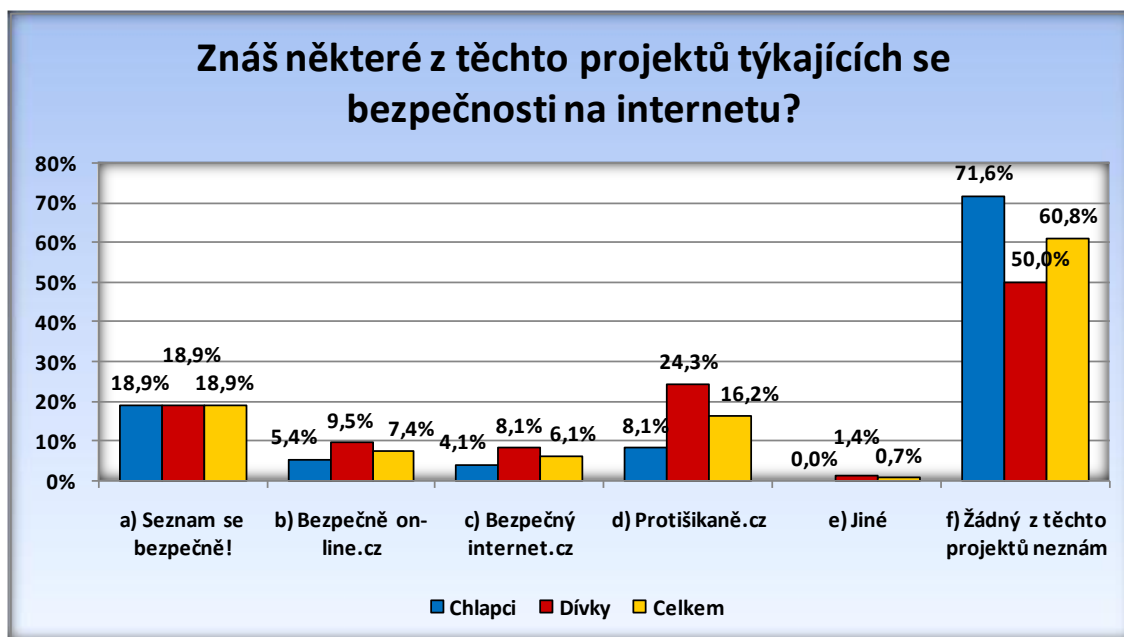
Na grafu vidíme početní zastoupení žáků u jednotlivých odpovědí vzhledem k jejich pohlaví a věku.

Graf 15 - Povědomí žáků o projektech týkajících se bezpečnosti na internetu

Následující graf potom zobrazuje rozložení dotazovaných žáků dle pohlaví v procentech.

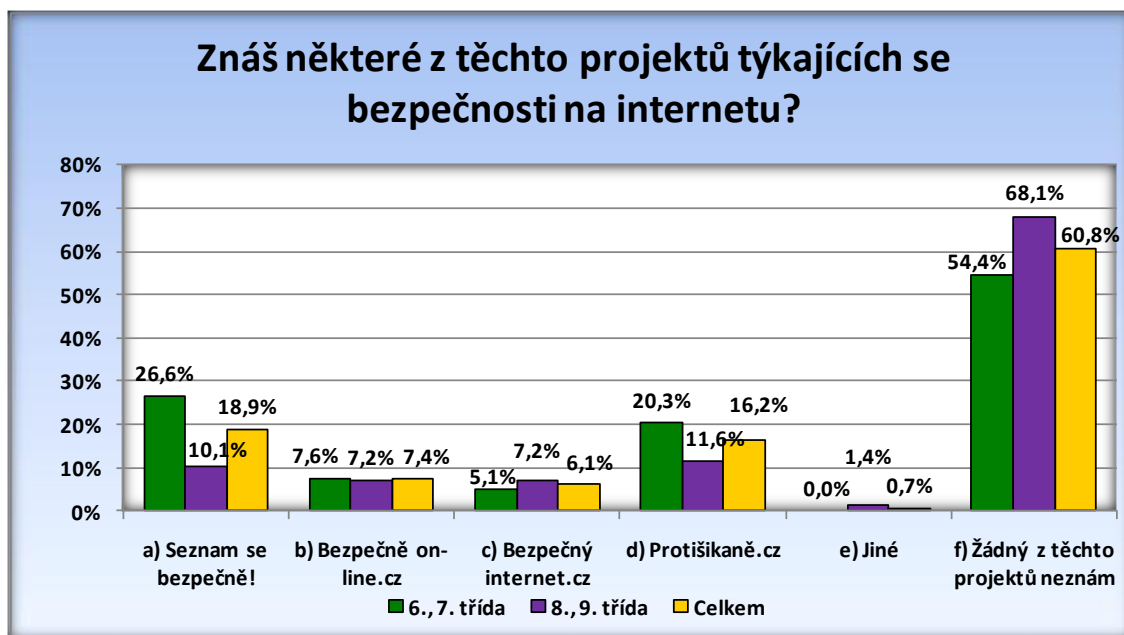
Graf 16 - Povědomí žáků o projektech týkajících se bezpečnosti na internetu dle pohlaví

Shodně 18,9 % dívek i chlapců zná projekt Seznam se bezpečně! Osobně jsem čekala, že o tomto projektu bude panovat celkově větší povědomí vzhledem k tomu, že do všech základních škol měl být v rámci tohoto projektu v roce 2009 distribuován film určený dětem, který poukazuje na nebezpečí na internetu a jejich prevenci. Otázkou tedy je, zda tento snímek splňuje účel, za kterým byl vytvořen. Výrazný rozdíl mezi odpověďmi dívek a chlapců je v možnosti d), kdy 24,3 % dívek uvedlo, že znají projekt Protišikaně.cz, zatímco tu samou odpověď zvolilo pouze 8,1 % chlapců. Další rozpor mezi pohlavími je patrný v případě neznalosti kteréhokoliv z uvedených projektů, kdy téměř 72 % chlapců uvádí, že žádný takový projekt nezná. Tuto skutečnost však oproti tomu přiznává jen polovina všech dívek.

V grafu na následující straně pak můžeme sledovat rozdíly mezi odpověďmi mladších a starších žáků.

Graf 17 - Povědomí žáků o projektech týkajících se bezpečnosti dle školních tříd

Hned u první možnosti vidíme poměrně výrazný rozdíl, kdy projekt Seznam se bezpečně! zná 26,6 % mladších, avšak jenom 10,1 % starších žáků, stejný trend se objevuje také u odpovědi d). Fakt, že žáci vyšších ročníků jsou patrně méně obeznámeni s jakýmkoliv projekty týkajícími se bezpečnosti ve virtuálním prostředí, potvrzuje i poslední údaj, kde více než 68 % starších žáků uvedlo, že žádný takový projekt nezná. Tuto odpověď však zvolilo jen 54,4 % žáků 6. – 7. tříd ZŠ.

Celkově žádný z těchto ani jiných projektů zabývajících se bezpečností nezná přes 60 % všech dotázaných žáků, což je podle mého názoru velmi vysoký, i když ne nečekaný počet. V každém případě si myslím, že informovanost dětí a nejspíše i jejich rodičů o prevenci nebezpečí na internetu je zatím nedostatečná.

3.8 Verifikace hypotéz

K ověření všech stanovených hypotéz jsem použila metodu chí-kvadrát testu nezávislosti, který slouží k zjišťování závislosti dvou nominálních proměnných.

3.8.1 H1: Chlapci tráví na internetu více než pět hodin denně spíše než dívky

Při formulaci této hypotézy jsem vycházela z faktu, že muži mají obecně větší sklon trávit na internetu více času než ženy a i hraní online her a zvýšený výskyt závislosti na internetu je spíše jejich doménou.

Tabulka 6 - Počet hodin denně na internetu, zjištěné hodnoty

Zjištěné	Více než 5 hodin denně na internetu		Celkem
	Ano	Ne	
Chlapci	18	58	76
Dívky	9	65	74
Celkem	27	123	150

Tabulka 7 - Počet hodin denně na internetu, očekávané hodnoty

Očekávané	Více než 5 hodin denně na internetu	
	Ano	Ne
Chlapci	13,68	62,32
Dívky	13,32	60,68

Tabulka 8 - Počet hodin denně na internetu, výpočet TK

	Více než 5 hodin denně na internetu		
	Ano	Ne	
Chlapci	1,364	0,299	
Dívky	1,401	0,308	
			$\Sigma = 5,035$

H0: $P(X \cap Y) = P(X) * P(Y)$... pro nezávislé jevy

H1: $P(X \cap Y) \neq P(X) * P(Y)$... pro závislé jevy

$\alpha = 0,05$

$$TK = \chi^2 = 5,035$$

$$KH = \chi_{0,95}^2(1) = 3,38$$

Výsledek:

Jelikož testové kritérium nespadá do oboru kritických hodnot, přijímáme H1, což znamená, že mezi danými jevy na 5% hladině významnosti existuje závislost. Na základě získaných údajů lze tedy tvrdit, že chlapci mají v porovnání s dívkami obecně větší sklon trávit na internetu více než pět hodin denně, a mohli by tudíž za přispění dalších faktorů být i více náchylní k nadměrnému užívání internetu.

3.8.2 H2: Dívky jsou ze strany svých rodičů kontrolovány na internetu více než chlapci.

Tuto hypotézu jsem formulovala na základě myšlenky, že dívky budou ze strany svých rodičů a vychovatelů obecně považovány za více ohrožené negativními vlivy

virtuálního prostředí než chlapci, a proto by rodiče mohli klást větší důraz na jejich kontrolu při pohybu na internetu, a tedy i ochranu před možnými riziky.

Tabulka 9 - Kontrola ze strany rodičů, zjištěné hodnoty

Zjištěné	Kontrola ze strany rodičů		Celkem
	Ano/Spíše ano	Ne/Spíše ne	
Chlapci	31	22	53
Dívky	59	6	65
Celkem	90	28	118

Tabulka 10 - Kontrola ze strany rodičů, očekávané hodnoty

Očekávané	Kontrola ze strany rodičů	
	Ano/Spíše ano	Ne/Spíše ne
Chlapci	40,42	12,58
Dívky	49,58	15,42

Tabulka 11 - Kontrola ze strany rodičů, výpočet TK

	Kontrola ze strany rodičů		
	Ano/Spíše ano	Ne/Spíše ne	
Chlapci	2,20	0,24	
Dívky	1,79	5,75	
			$\Sigma = 9,98$

$H_0: P(X \cap Y) = P(X) * P(Y) \dots$ pro nezávislé jevy

$H_1: P(X \cap Y) \neq P(X) * P(Y) \dots$ pro závislé jevy

$\alpha = 0,05$

$$TK = \chi^2 = 9,98$$

$$KH = \chi_{0,95}^2(1) = 3,38$$

Výsledek:

V tomto případě zamítáme H_0 a současně potvrzujeme H_1 , což znamená, že mezi danými jevy existuje závislost. Na základě údajů vyplývajících z tabulky zjištěných hodnot a také z Grafu 10 lze tedy tvrdit, že dívky jsou při surfování či komunikaci na internetu svými rodiči kontrolovány více než chlapci nebo si alespoň tuto kontrolu ze strany svých vychovatelů více uvědomují.

3.8.3 H3: Dívky znají a dodržují pravidla bezpečného užívání internetu více než chlapci

Tuto hypotézu jsem, podobně jako předchozí, postavila na myšlence, že dívky budou obecně považovány za ohroženější případnými riziky internetu, a proto se jejich

okolí bude snažit dbát na jejich dostatečnou informovanost, a tedy i ochranu. Dívky by také mohly být v tomto ohledu vyspělejší, a tudíž i zodpovědnější než chlapci.

Tabulka 12 - Bezpečné užívání internetu dle pohlaví, zjištěné hodnoty

Zjištěné	Znalost a dodržování pravidel bezpečného užívání internetu		Celkem
	Ano	Ne	
Chlapci	27	47	74
Dívky	45	29	74
Celkem	72	76	148

Tabulka 13 - Bezpečné užívání internetu dle pohlaví, očekávané hodnoty

Očekávané	Znalost a dodržování pravidel bezpečného užívání internetu	
	Ano	Ne
Chlapci	36	38
Dívky	36	38

Tabulka 14 - Bezpečné užívání internetu dle pohlaví, výpočet TK

	Znalost a dodržování pravidel bezpečného užívání internetu		
	Ano	Ne	
Chlapci	2,25	2,132	
Dívky	2,25	2,132	
			$\Sigma = 8,764$

$H_0: P(X \cap Y) = P(X) * P(Y) \dots$ pro nezávislé jevy

$H_1: P(X \cap Y) \neq P(X) * P(Y) \dots$ pro závislé jevy

$\alpha = 0,05$

$TK = \chi^2 = 8,764$

$KH = \chi_{0,95}^2(1) = 3,38$

Výsledek:

Jelikož testové kritérium nespadá do oboru kritických hodnot, potvrzujeme H_1 . Dané jevy jsou tedy na sobě závislé. Na základě hodnot uvedených v Tabulce 12 a v Grafu 14 můžeme tedy říci, že dívky jsou opravdu lépe seznámeny s pravidly bezpečného užívání internetu a snaží se tato pravidla dodržovat více než chlapci. Ti naopak projevují nižší obeznámenost s existencí těchto pravidel nebo je ve zvýšené míře než dívky porušují, jak ukazuje Graf 14.

3.8.4 H4: Žáci 8. a 9. tříd znají a dodržují pravidla bezpečného užívání internetu spíše než žáci 6. a 7. tříd

Při formulaci této hypotézy jsem vycházela z osobního přesvědčení, že starší žáci budou již o něco vyspělejší než žáci mladší a budou také více informováni o možných rizicích virtuálního prostředí, kterým se sami budou snažit předcházet.

Tabulka 15 - Bezpečné užívání internetu dle věku, zjištěné hodnoty

Zjištěné	Znalost a dodržování pravidel bezpečného užívání internetu		Celkem
	Ano	Ne	
Žáci 6. – 7. tříd	45	34	79
Žáci 8. – 9. tříd	27	42	69
Celkem	72	76	148

Tabulka 16 - Bezpečné užívání internetu dle věku, očekávané hodnoty

Očekávané	Znalost a dodržování pravidel bezpečného užívání internetu	
	Ano	Ne
Žáci 6. – 7. tříd	38,432	40,568
Žáci 8. – 9. tříd	33,568	35,432

Tabulka 17 - Bezpečné užívání internetu dle věku, výpočet TK

	Znalost a dodržování pravidel bezpečného užívání internetu		
	Ano	Ne	
Žáci 6. – 7. tříd	1,122	1,063	
Žáci 8. – 9. tříd	1,285	1,218	
			$\Sigma = 4,688$

H0: $P(X \cap Y) = P(X) * P(Y)$... pro nezávislé jevy

H1: $P(X \cap Y) \neq P(X) * P(Y)$... pro závislé jevy

$\alpha = 0,05$

$TK = \chi^2 = 4,688$

$KH = \chi_{0,95}^2(1) = 3,38$

Výsledek:

Také zde na základě výpočtů potvrzujeme H1, a tedy i závislost mezi věkem dotazovaných žáků a tím, do jaké míry znají a dodržují pravidla bezpečného užívání internetu. Údaje v Tabulce 15 a Grafu 14 však jasně ukazují, že trend je oproti mému očekávání zcela opačný, a tedy že spíše mladší žáci jsou lépe obeznámeni s těmito pravidly a také je ve větší míře dodržují, než žáci starší. Má hypotéza zde tedy nebyla potvrzena.

4 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ

Cílem práce bylo zjistit postoje žáků 2. stupně ZŠ k internetové komunikaci, přičemž největší důraz byl kladen na jejich zacházení s osobními údaji na internetu a také na povědomí respondentů o rizicích spojených s virtuální komunikací a jejich případné prevenci.

Z výsledků dotazníkového šetření vyplynulo především to, že většina žáků 2. stupně ZŠ je online alespoň několikrát do týdne s tím, že téměř všichni dotázaní mají možnost připojit se k internetu doma. Přes 92 % z nich také využívá internetovou komunikaci, a to nejčastěji proto, aby byli v kontaktu se známými a měli přehled o okolním dění. Chtějí se ale také bavit, seznamovat se s novými lidmi a v neposlední řadě nějakým způsobem strávit volný čas. Nejvíce využívanými internetovými aplikacemi jsou jednoznačně sociální síť Facebook, elektronická pošta a také program ICQ. Zdá se, že klasický chat je dnes již mírně na ústupu. Facebook je dokonce tak oblíbený, že ho využívá i přes 70 % dětí mladších 13 let, což je minimální věková hranice pro přístup do této sítě.

Dále bylo zjištěno, že 48,2 % žáků o sobě na internetu nikdy nelhalo, přičemž ostatní lhali jen občas. Hlavním důvodem ke zkreslování informací bylo především zachování vlastní anonymity, a to především z bezpečnostních důvodů. Tento fakt víceméně souhlasí se Šmahelovým tvrzením, že čeští uživatelé na internetu většinou vystupují v souladu se svou reálnou identitou (viz. kap. 2.5.2.1). V rámci otázek týkajících se bezpečného chování na internetu a prevence rizik se také ukázalo, že rodiče mají zřejmě většinou přehled o tom, co na internetu jejich děti dělají. Statisticky jsem potom ověřila fakt, že takto kontrolovány ze strany rodičů bývají ve větší míře dívky než chlapci.

Dále bylo zjištěno, že téměř 70 % dotazovaných by o sobě poskytlo neznámému člověku, s nímž se zná jen přes internet, alespoň některý z citlivých osobních údajů, což je podle mého názoru velmi vysoké procento. Nejčastěji poskytovanými údaji jsou jméno, příjmení a věk nebo datum narození. Celých 8 % dotázaných by také souhlasilo s osobním setkáním s takovým člověkem. Zajímavým zjištěním je, že sklon poskytovat své osobní údaje mají ve větší míře starší žáci než mladší. Otázkou tedy zůstává, proč tomu tak je. Jsou starší žáci ve skutečnosti méně obeznámeni s možnými riziky, nebo si je spíše nepřipouštějí, a proto hranice bezpečnosti ve větší míře překračují?

Na tento trend poukazovala i další otázka, v níž jsem zkoumala míru znalosti pravidel bezpečného užívání internetu a jejich dodržování mezi žáky. Jen necelá polovina všech respondentů odpověděla, že tato pravidla zná a dodržuje je. 25,7 % žáků žádná taková pravidla vůbec nezná a stejný počet dotázaných je sice zná, ale i přesto je nedodržuje. K tomuto měli podle výsledků sklon spíše chlapci než dívky a opět starší žáci ve větší míře než mladší. V rámci statistického zhodnocení hypotéz jsem pak ověřila fakt, že dívky opravdu znají a dodržují pravidla bezpečného užívání internetu více než chlapci. Starší žáci oproti mladším naopak tato pravidla znají a dodržují méně. Z výsledků šetření také vyplynulo, že více než 60 % dotazovaných žáků nezná žádný z existujících projektů týkajících se bezpečnosti na internetu. Projekt „Seznam se bezpečně!“ zná pouze 18,9 % všech žáků, což je dosti nízké procento vzhledem k tomu, že film vytvořený zejména pro žáky, jejich učitele a rodiče by měl být od roku 2009 k dispozici ve všech základních školách.

Podle mého názoru tento výzkum poukázal na současný trend ve využívání internetové komunikace mezi pubescenty. Výsledky šetření pak především naznačily nedostatečnou informovanost cílové skupiny o rizicích spojených s komunikací ve virtuálním prostředí a jejich možnému předcházení. Myslím si, že jak žáci, tak i jejich rodiče zatím nemají dostatečný přehled o těchto hrozbách ani možnostech jejich prevence, a to i přesto, že jsme i v médiích upozorňováni na negativní vlivy internetu v souvislosti s různými případy čím dál častěji. Otázkou tedy je, zda tato rizika příliš nepodceňujeme a zda se školy a rodiče dětí dostatečně snaží se o těchto rizicích informovat a preventivními opatřeními pak děti chránit.

5 ZÁVĚR

Cílem této práce bylo především seznámit čtenáře s prostředím virtuální komunikace, poukázat na její specifika, výhody, nevýhody a především pak na hrozby spojené s tímto způsobem komunikování, a to vše se zaměřením na žáky 2. stupně ZŠ.

Ti svým věkem spadají ještě do kategorie dětí a zároveň dospívajících, resp. pubescentů, a tvoří specifickou skupinu uživatelů internetové komunikace, která je negativními vlivy internetu ohrožena nejvíce. Hlavním účelem výzkumu pak bylo zjistit postoje žáků k internetové komunikaci a jejich důvody pro využívání virtuální komunikace. Především jsem ale chtěla zjistit míru odpovědnosti žáků při zacházení s osobními údaji na internetu a jejich povědomí o rizicích a jejich možné prevenci.

Postupně jsem zde představila internet a jeho historický vývoj, stručně rozebrala některé z často využívaných internetových aplikací sloužících ke komunikaci a současné trendy virtuální komunikace ve světě a EU, kde stále narůstá počet uživatelů internetu. V ČR se čím dál více využívá internetová telefonie a obrovský boom u nás zaznamenává i Facebook. V kapitolách o mezilidské a internetové komunikaci jsem se snažila poukázat zejména na vzájemné rozdíly mezi nimi, které spočívají především v oblasti smyslové komunikace, přítomnosti anonymity a různé vzdálenosti mezi komunikujícími. Zvláště jsem se pak věnovala nástinu hlavních výhod internetové komunikace z hlediska jejích uživatelů, ale také poukázala na její nevýhody. Důraz v této práci byl kladen zejména na problematiku rizik internetové komunikace a základní možnosti, jak těmto hrozbám co nejúčinněji předcházet.

Z výsledků dotazníkového šetření byla zjištěna míra využívání internetové komunikace u dotazovaných žáků, důvody jejího využívání a rozložení četností u vybraných druhů internetových aplikací. Zde naprosto převládá sociální síť Facebook. Téměř polovina žáků o sobě na internetu údajně nikdy nelhala. Nejčastějším důvodem ke lži na internetu bylo pak zachování vlastní anonymity, často z bezpečnostních důvodů. Z výsledků také vyplynulo, že rodiče žáků mají většinou přehled o tom, co jejich děti na internetu dělají. Statisticky jsem pak potvrdila fakt, že takto kontrolovány jsou spíše dívky než chlapci.

Co se týče zacházení žáků s osobními údaji, téměř 70 % všech dotázaných by ve skutečnosti neznámé osobě poskytlo alespoň nějaký z citlivých osobních údajů. Z výsledků také vyplývá, že více než čtvrtina dotázaných žáků nezná vůbec žádná pravidla bezpečnějšího užívání internetu. V rámci verifikace hypotéz pak bylo

prokázáno, že obecně větší povědomí a snahu dodržovat tato pravidla mají dívky než chlapci. Přes 60 % dotázaných žáků také nezná žádný z projektů týkajících se bezpečnosti na internetu.

Tyto výsledky, podle mého názoru, poukazují na zatím nedostatečnou informovanost o rizicích a jejich prevenci mezi žáky 2. stupně ZŠ. Aby se tento trend změnil, měly by se především školy, ale také rodiče více zajímat o možná nebezpečí, se kterými se děti mohou na internetu setkat. Zároveň by se měli snažit je důsledně vést k dodržování pravidel bezpečného užívání internetu a dalších preventivních opatření.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

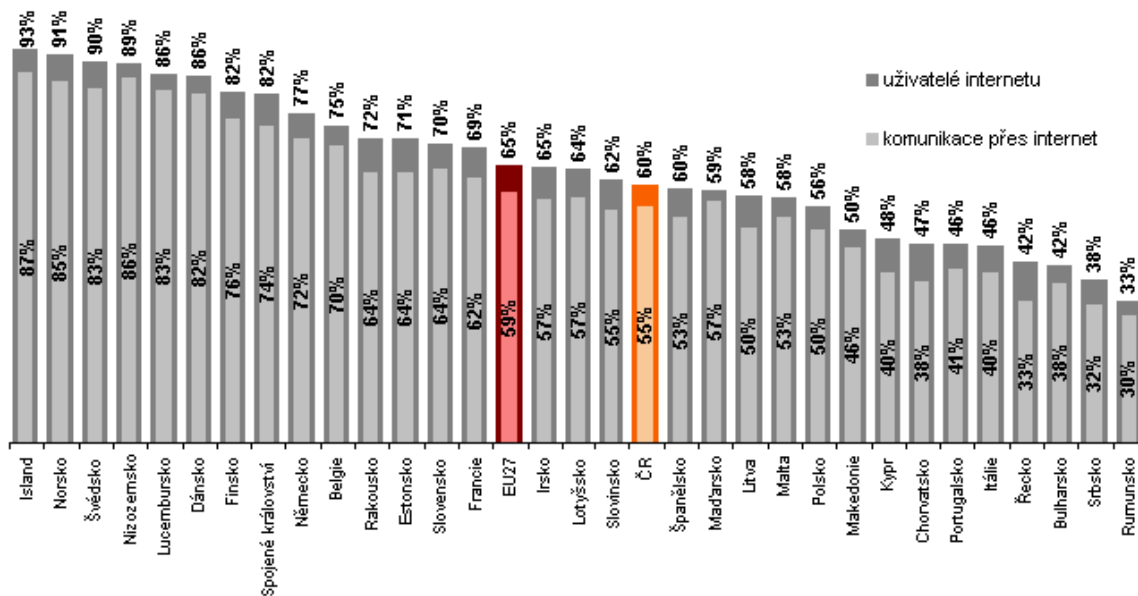
1. ADMINISTRATOR. *Závislost na internetu (netholismus)* [online]. 10. 8. 2009. Poslední kontrola: 18. 2. 2011. Dostupné z: <http://www.machovka.cz/index.php/poradenstvi/metodik-prevence.html?start=3>
2. ČERNÁK, P. *Co je to ICQ a jak ICQ pracuje* [online]. 14. 10. 2000. Poslední revize: 18. 1. 2011. Dostupné z: <http://www.path.cz/icq/clanek1.asp?id=4>
3. ČESKÁ TELEVIZE. Rodina a já – kyberšikana. Televizní pořad, ČT2. Odvysíláno: 17. 2. 2011. Dostupné také z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1128654162-rodina-a-ja/>
4. DEVITO, J. *Základy mezilidské komunikace*. Praha: Grada Publishing, spol. s.r.o., 2001. První vydání. ISBN 80-7169-988-8
5. DEVITO, J. *Základy mezilidské komunikace 6. vydání*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2008. Vydání první. ISBN 978-80-247-2018-0
6. FALTÝNEK, L. *Psychologické aspekty komunikace na internetu*. Diplomová práce. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové. Fakulta informatiky a managementu. Katedra ekonomie a managementu, 2002. 112 s. Vedoucí diplomové práce PhDr. Zbyněk Vybíral, Ph.D.
7. HAYESOVÁ, N. *Základy sociální psychologie*. Praha: Portál, s.r.o., 2009. Vydání páté. ISBN 978-80-7367-639-1
8. JANDOVÁ, L. *Závislost na internetu může obrátit život vzhůru nohama* [online]. Právo. 11. 8. 2008. Poslední kontrola: 18. 2. 2011. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/internet-a-pc/146969-zavislost-na-internetu-muze-obratit-zivot-vzhuru-nohama.html>
9. KOMZÁK, J. *Sociální vztahy na chatu* [online]. 14. 5. 1999. Poslední revize: 18. 1. 2011. Dostupné z: http://komzak.webz.cz/old/skola/o_chatu.html
10. KOPECKÝ, K.; KREJČÍ, V. *Co je vlastně sexting?* [online]. Poslední kontrola: 19. 2. 2011. Dostupné z: <http://sexting.cz/?akce=cojesexting>
11. KOPECKÝ, K.; KREJČÍ, V. *Nebezpečí elektronické komunikace 2. Zpráva z výzkumného šetření* [pdf]. Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta, Centrum prevence rizikové virtuální komunikace. Olomouc: 2010 – 2011. Str. 27. Dostupné z: http://www.prvok.upol.cz/index.php/ke-staeni/cat_view/19-vyzkumne-zpravy
12. KOUBALÍKOVÁ, S.; ŠMAHEL, D. Fenomén lhaní v prostředí internetu. *Československá psychologie*, 2008, č. 3, s. 289 - 301

13. PILAŘ, J. *Pravidla pro rodiče a děti k bezpečnějšímu užívání internetu* [doc]
Praha: 14. 4. 2004. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/socialni-programy/pravidla-pro-rodice-a-deti-k-bezpecnejsimu-uzivani-internetu>
14. PLAŇAVA, I. *Průvodce mezilidskou komunikací. Přístupy – dovednosti – poruchy*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2005. Vydání první. ISBN 80-247-0858-2
15. POŠVIC, K. *Počet uživatelů internetu v roce 2010 překročil 2 miliardy* [online].
1. 2. 2011. Poslední revize: 27. 3. 2011. Dostupné z:
<http://www.root.cz/zpravicky/pocet-uzivateleu-internetu-v-roce-2010-prekrocil-2-miliardy/>
16. ŠMAHEL, M. *Psychologie a internet. Děti dospělými, dospělí dětmi*. Praha: Triton s. r. o., 2003. ISBN 80-7254-360-1
17. ŠMAHEL, D. *Virtuální identita, její vytváření a experimentování s identitou* [online]. 9. 6. 2010. Poslední revize: 18. 1. 2011. Dostupné z:
<http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/david-smahel.php?itemid=10055>
18. ŠMATOLÁN, P. *Historie Facebooku* [online]. Poslední revize: 18. 1. 2011.
Dostupné z: <http://www.radirna.cz/internet/historie-facebooku.html>
19. ŠVEC, P. *Počet uživatelů internetu letos překročí 2 miliardy* [online]. 20. 10. 2010. Poslední revize dne: 18. 1. 2011. Dostupné z: <http://www.itbiz.cz/pocet-uzivateleu-internet-2-miliardy>
20. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. Vydání první. ISBN 80-246-0956-8
21. VYBÍRAL, Z. *Psychologie komunikace*. Praha: portál, s. r. o., 2005. Vydání první.
22. *Bezpečný internet pro děti* [online]. Poslední kontrola: 19. 2. 2011. Dostupné z:
<http://www.bezpecnyinternet.cz/rodice/doporuceni-pro-rodice/bezpecny-internet-pro-deti.aspx>
23. *Co je ICQ? Jak používat ICQ? Kde stáhnout?* [online] Poslední revize: 18. 1. 2011. Dostupné z: <http://1x.cz/recenze/icq.html>
24. *Co je to červené tlačítko* [online]. 2009. Poslední kontrola: 19. 2. 2011.
Dostupné z: <http://cervene-tlacitko.saferinternet.cz/>
25. *Co je to e-mail* [online]. 25. 9. 2007. Poslední revize: 18. 1. 2011. Dostupné z:
<http://www.abowe.brbla.net/1-kapitola-uzivatelske-minimum/e-mail/co-je-to-e-mail.php>

26. *Co je to facebook a jak ho používat?* [online]. 4. 6. 2010. Poslední revize: 18. 1. 2011. Dostupné z: <http://online-poradna.eu/co-je-to-facebook-a-jak-ho-pouzivat/>
27. *E-mail* [online]. Poslední revize: 18. 1. 2011. Dostupné z: <http://help.webdomena.cz/pojmy-a-definice/co-je-to/e-mail>
28. *Historie internetu* [online]. Poslední revize: 20. 11. 2010. Dostupné z: <http://www.adpnet.cz/inethistory.html>
29. *Historie Skype* [online] poslední revize: 18. 1. 2011. Dostupné z: <http://www.skype-ke-stazeni-zdarma.info/historie-skype.php>
30. *Internet a komunikace* [online]. 12. 8. 2010. Poslední revize: 18. 1. 2011. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/internet_a_komunikace
31. *Konec psacího písma? Školy mohou přestat učit krasopis* [online]. 20. 4. 2010. Poslední revize: 8. 3. 2011. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/konec-psacihopisma-skoly-mohou-prestat-ucit-krasopis-p1f-studium.asp?c=A100419_211110_studium_abr
32. *Kybergrooming* [online]. 2010 – 2011. Poslední kontrola: 18. 2. 2011. Dostupné z: <http://www.nebudobet.cz/?page=kybergrooming>
33. *Linka bezpečí* [online]. Poslední kontrola: 19. 2. 2011. Dostupné z: <http://www.linkabezpeci.cz/webmagazine/kategorie.asp?idk=194>
34. *O projektu* [online]. 2009. Poslední kontrola: 19. 2. 2011. Dostupné z: <http://www.seznamsebezpecne.cz/o-projektu>
35. *Proč se naše děti svlékají na internetu?* [online]. 31. 10. 2008. Poslední kontrola: 19. 2. 2011. Dostupné z: <http://www.blesk.cz/clanek/pro-muze-sex-a-tabu/102665/proc-se-nase-deti-svlekaji-na-internetu.html>
36. *Rodičovská kontrola* [online]. Poslední kontrola: 19. 2. 2011. Dostupné z: <http://www.bezpecne-online.cz/pro-ucitele-a-rodice/technicka-ochrana-pocitace/rodicovska-kontrola/258-3>
37. *Skype. Komunikace přes internet* [online]. c2008. Poslední revize: 18. 1. 2011. Dostupné z: <http://skype.posvic.cz/co-to-je-skype/>
38. *Šikana a kyberšikana* [online]. 2009. Poslední kontrola: 18. 2. 2011. Dostupné z: <http://proti-sikane.saferinternet.cz/sikana-a-kybersikana>
39. *Uživatelé facebooku v České republice* [online]. 19. 8. 2010. Poslední revize: 18. 1. 2011. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/1_uzivatele_facebooku_v_ceske_republice

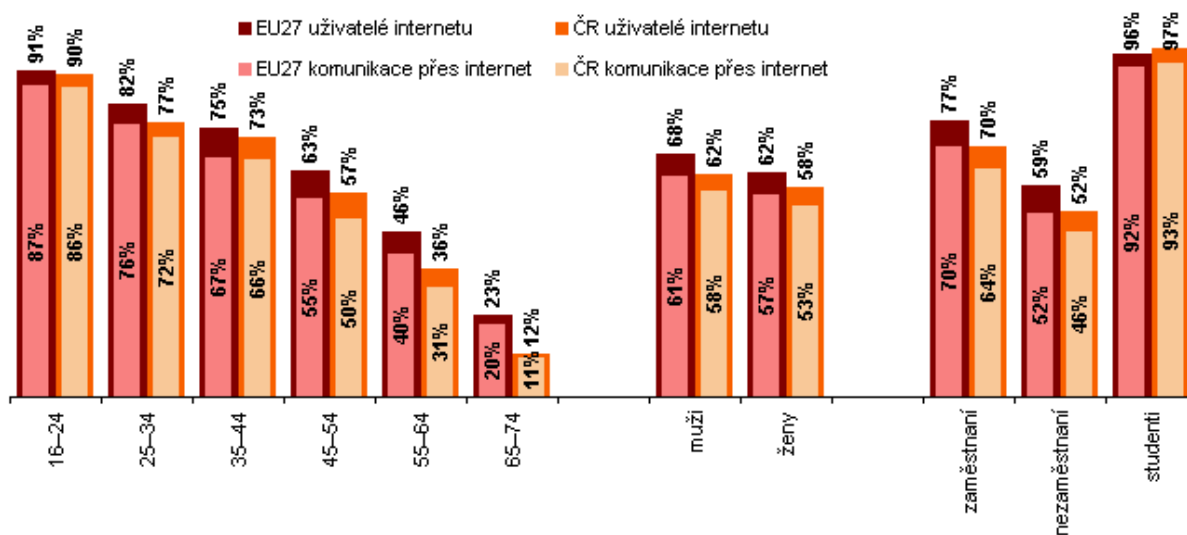
PŘÍLOHY

Příloha 1 - Používání internetu a komunikace přes internet u jednotlivců ve věku 16 - 74 let v roce 2009

Zdroj: Český statistický úřad

Příloha 2 - Používání internetu a komunikace přes internet v roce 2009 dle sociodemografických skupin

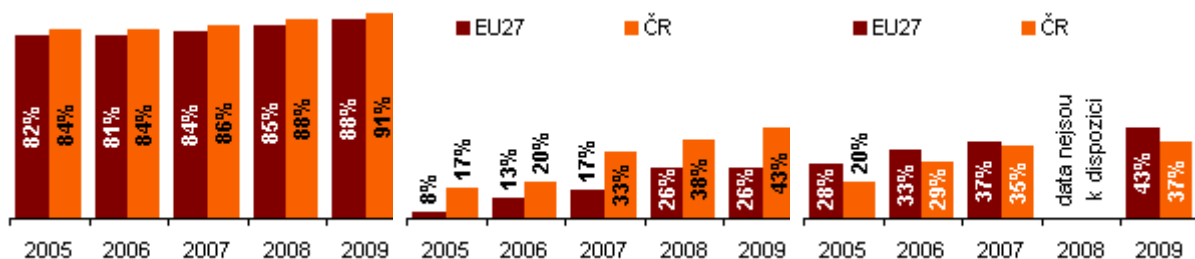
Zdroj: Český statistický úřad

Příloha 3 - Způsoby komunikace přes internet v letech 2005–2009 u uživatelů ve věku 16 - 74 let

E-mail

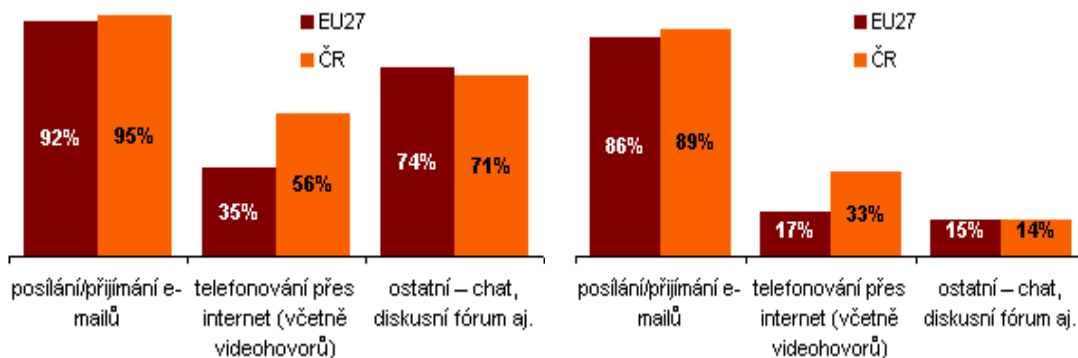
Telefonování přes internet

Ostatní

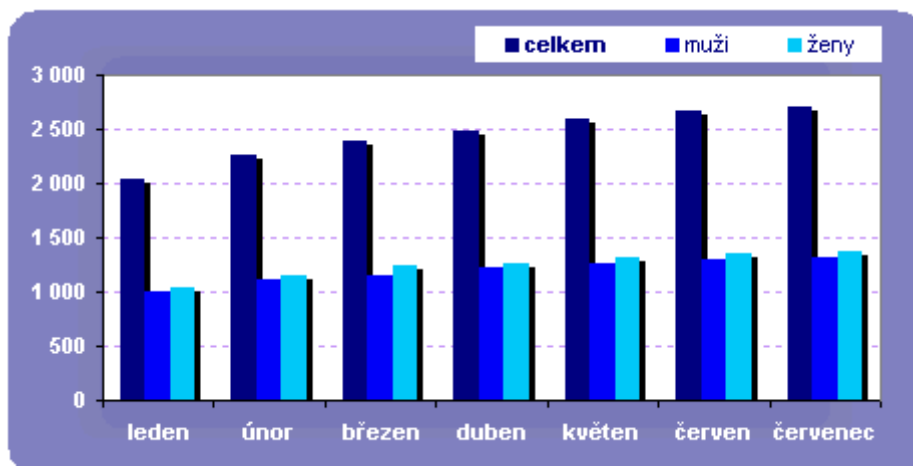
Zdroj: Český statistický úřad

Příloha 4 - Způsoby komunikace přes internet v roce 2009 v závislosti na věku 16–24 let 65–74 let

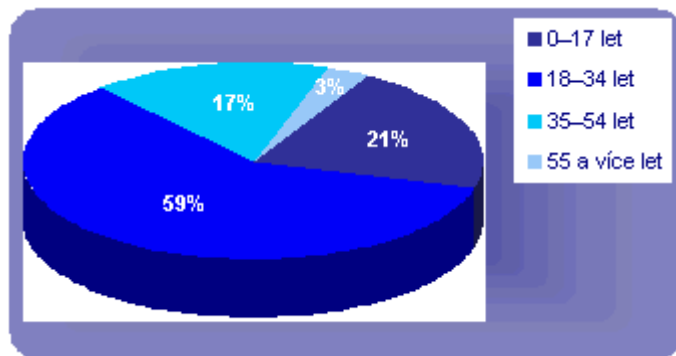
Zdroj: Český statistický úřad

Příloha 5 - Rozdělení uživatelů Facebooku v ČR v roce 2010 podle pohlaví (v tis.)

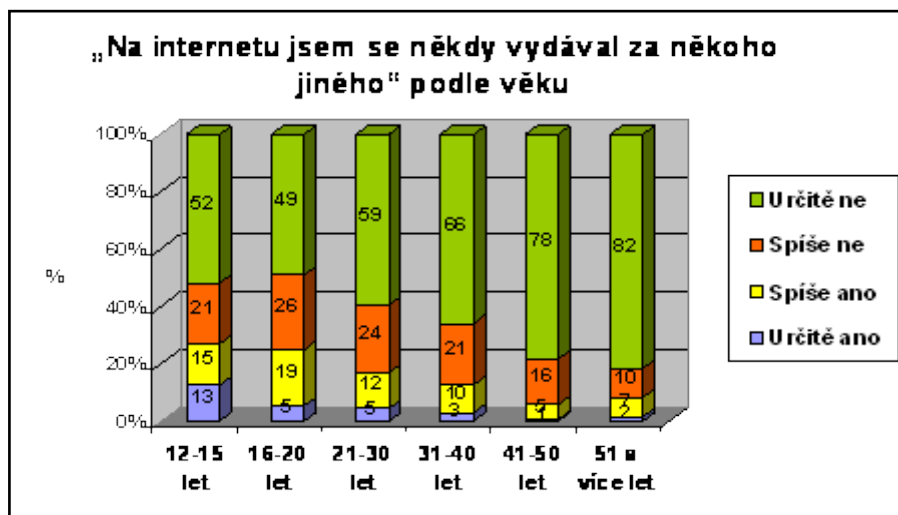
Zdroj: Český statistický úřad

Příloha 6 - Věková struktura uživatelů Facebooku v ČR

Zdroj: Český statistický úřad

Příloha 7 – Podíl českých uživatelů, kteří se někdy vydávali za někoho jiného, dle věku

Zdroj: <http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/david-smahel.php?itemid=10055>

Příloha 8 - Dotazník

Postoje žáků 2. stupně ZŠ k internetové komunikaci

Dobrý den, jmenuji se Alena Broučková a jsem studentkou Univerzity Pardubice. V současné době zpracovávám svou bakalářskou práci, jejíž součástí je i tento dotazník. Ráda bych vás tedy požádala o jeho vyplnění. Zakroužkujte prosím odpovědi, s kterými souhlasíte. Vyplnění by mělo trvat maximálně 8 minut.

1. Jsem: a) dívka b) chlapec
2. Třída: a) 6. b) 7. c) 8. d) 9.
3. Věk:..... let
4. Máš doma počítač s připojením na internet? a) ano b) ne
5. Jak často na internetu surfuješ nebo komunikuješ s ostatními?
 - a) méně než jednou za měsíc
 - b) alespoň jednou měsíčně
 - c) jednou týdně
 - d) několikrát za týden
 - e) méně než pět hodin denně
 - f) více než pět hodin denně
6. Používáš internet ke komunikaci s ostatními (např. chat, posílání e-mailů, Facebook apod.)? (Pokud zvolíš b), přejdi k otázce 11.)
 - a) ano
 - b) ne
7. Které z těchto prostředků ke komunikaci používáš? (Zakroužkuj všechny vyhovující odpovědi.)
 - a) e-mail
 - b) chat
 - c) Facebook
 - d) Skype
 - e) ICQ
 - f) jiné (uveď které).....
8. Proč používáš internet ke komunikaci? (Zakroužkuj všechny vyhovující odpovědi.)
 - a) chci se seznámit s novými lidmi
 - b) chci mít přehled o tom, co se děje
 - c) chci se bavit
 - d) chci se odreagovat
 - e) chci být v kontaktu s kamarády, známými
 - f) chci si najít partnera/partnerku
 - g) chci získávat nové informace, vzdělávat se
 - h) chci se zdokonalit v cizím jazyce (např. píšu si s kamarády ze zahraničí)
 - i) nechci být vyloučený/á z kolektivu
 - j) chci zabít čas, abych se nenudil/a
 - k) jiný důvod (jaký?).....

- 9. Lhal/a jsi nebo lžeš někdy o sobě na internetu? (Zvolíš-li c), přejdi k otázce 11.)**
- a) ano, často
 - b) ano, občas
 - c) ne, nikdy
- 10. Z jakého důvodu o sobě na internetu lžeš? (Označ všechny vyhovující odpovědi.)**
- a) nechci, aby mě mohl někdo ve skutečnosti poznat
 - b) nejsem se sebou spokojený/á, chci být jiný/á než v reálném životě
 - c) baví mě tím mást ostatní
 - d) připadá mi to normální, dělá to spousta lidí
 - e) nevím, nepřemýšlel/a jsem o tom
 - f) jiný důvod (jaký?).....
- 11. Vědí tvoji rodiče nebo vychovatelé, co na internetu děláš?**
- a) ano, vždy o tom vědí
 - b) myslím, že o tom většinou vědí
 - c) nevím
 - d) myslím, že o tom spíše nevědí
 - e) vůbec o tom nemají přehled
- 12. Lidem, se kterými se na internetu stýkáš, ale osobně je neznáš, bys v případě jejich zájmu poskytl/a (zakroužkuj všechny pravdivé odpovědi):**
- a) jméno
 - b) příjmení
 - c) datum narození nebo věk
 - d) adresu
 - e) telefonní číslo nebo jiný kontakt
 - f) své fotografie
 - g) videa, na nichž jsi
 - h) osobní setkání
 - i) žádný z těchto údajů bys nikomu neposkytl/a
- 13. Slyšel/a jsi o pravidlech bezpečného užívání internetu?**
- a) ano a dodržuji je
 - b) vím o nich, ale nedodržuji je
 - c) nevím, že taková pravidla existují
- 14. Znáš některé z těchto projektů týkajících se bezpečnosti na internetu?**
- a) „Seznam se bezpečně!“ (www.seznamsebezpecne.cz)
 - b) „Bezpečně on-line.cz“ (www.bezpecneon-line.cz)
 - c) „Bezpečný internet.cz“ (www.bezpecnyinternet.cz)
 - d) „Protišikaně.cz“ (http://proti-sikane.saferinternet.cz)
 - e) jiné (které?).....
 - f) žádný z těchto projektů neznám

Děkuji za spolupráci!

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 - Rozdělení žáků podle pohlaví	37
Tabulka 2 - Rozdělení žáků podle školní třídy	37
Tabulka 3 - Rozdělení žáků podle věku.....	37
Tabulka 4 - Podíl žáků s domácím připojením k internetu.....	37
Tabulka 5 - Počet žáků využívajících internetovou komunikaci	39
Tabulka 6 - Počet hodin denně na internetu, zjištěné hodnoty	54
Tabulka 7 - Počet hodin denně na internetu, očekávané hodnoty	54
Tabulka 8 - Počet hodin denně na internetu, výpočet TK	54
Tabulka 9 - Kontrola ze strany rodičů, zjištěné hodnoty	55
Tabulka 10 - Kontrola ze strany rodičů, očekávané hodnoty	55
Tabulka 11 - Kontrola ze strany rodičů, výpočet TK	55
Tabulka 12 - Bezpečné užívání internetu dle pohlaví, zjištěné hodnoty	56
Tabulka 13 - Bezpečné užívání internetu dle pohlaví, očekávané hodnoty.....	56
Tabulka 14 - Bezpečné užívání internetu dle pohlaví, výpočet TK.....	56
Tabulka 15 - Bezpečné užívání internetu dle věku, zjištěné hodnoty	57
Tabulka 16 - Bezpečné užívání internetu dle věku, očekávané hodnoty.....	57
Tabulka 17 - Bezpečné užívání internetu dle věku, výpočet TK.....	57

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 - Kolik času tráví žáci na internetu dle pohlaví.....	38
Graf 2 - Kolik času tráví žáci na internetu dle školních tříd.....	39
Graf 3 - Využívané prostředky internetové komunikace.....	40
Graf 4 - Důvody využívání internetové komunikace.....	41
Graf 5 - Důvody využívání internetové komunikace dle pohlaví.....	42
Graf 6 - Důvody využívání internetové komunikace dle školních tříd.....	43
Graf 7 - Výskyt lhaní na internetu	44
Graf 8 - Důvody lhaní na internetu dle pohlaví	45
Graf 9 - Důvody lhaní na internetu dle školních tříd.....	46
Graf 10 - Povědomí rodičů o pohybu dětí na internetu	47
Graf 11 - Zacházení žáků s osobními údaji	48
Graf 12 - Zacházení žáků s osobními údaji dle pohlaví	49
Graf 13 - Zacházení žáků s osobními údaji dle školních tříd	49
Graf 14 - Povědomí žáků o pravidlech bezpečného užívání internetu	50
Graf 15 - Povědomí žáků o projektech týkajících se bezpečnosti na internetu	51
Graf 16 - Povědomí žáků o projektech týkajících se bezpečnosti dle pohlaví	52
Graf 17 - Povědomí žáků o projektech týkajících se bezpečnosti dle školních tříd	53